

UKINIKAS

lietuviszkas laikrasztis paskirtas reikalams ukinikų

iszeina Ragainėje sykį ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijo su prisiuntimu kopertosa 6 rubl. su perneszimu per rubežių arba per rankas imant nuo parkupezijų 3 rubl.; Prusuos su prisiuntimu 4 mark.; Amerikoje ir kitur 5 mark.

Apgarsinimai „UKINIKŲ“ kasztuoja už kiekvieną ketvirtai dalitą eilutę smulkiu rasztu spaustą 20 pfen. arba 10 kap., priimami „Ukiniko“ izsleistuvėje Ragainėje, [(Ragnit, Ostpreussen).

Italpa: Liaukime bėge į Amerika, v. k. — Paisziniai aglimis, J. — t. s. — Kaip reikia apsieiti su mėsžu izsvežus jį ant dirvos, J. St. Augys. — Dizenterija arba Raudonoji ect. K. Gr. — Gyvulių ligos. — Kaip pažiti, kiek turi metų arklys, K. Gr. — Apie kirmėles, kuriomis žmonės užsikrečia valgydami jautieną ir kiaulieną. — Žinios izs Lietuvos. — Žinios izs svetimų szalių. — Naudingi pamokinimai. — Politika. — Turgavietės. — Gromatnyezia. — Apgarsinimai.

Liaukime bėge į Ameriką.

I.

Kas žin, ar Lietuvoje yra nors vienas kaimas, izs kur nebutu kas izsbėgęs į Ameriką. Bėgti į Ameriką tai taip paprastas daigtas, kaip vasarą lytus, arba žiemą sniegas. Vienas bėga nuo vaisko, kitas nuo kalinio; czia bėga gaspadorius, ten bernas, tai vėl kriauczius ar sziauczius ir t. t. Klausymas: ko tie žmonės bėga į Ameriką, palikę savo gimines ir pažįstamus, nesigailėdami savo kraszto, kur užgimė ir užaugo?

Na, jau nieko nesakau apie tuos, kurie bėga nuo vaisko arba kalinio — tie bėga, lyg priversti, nors jiems ir labai butu nesmagu pamesti tėvynę. Nesakau nieko ir apie apszvietus žmonės, kurie gerai žino, dėlko bėga į Ameriką ir kurie niekur sviete ne pradings.

Bet ko bėga žmonės, nieko nepriversti, tik izs luoso noro?

Atsakymys — bėga jieszkoti laimės, rinkti pinigų, krauti turtus.

Mat, sako, czia Lietuvoje sunku gyvėti, tai reikia jieszkoti geresnio gyvenimo kur kitur. O kad anuo-met Amerikoje buvo daug vietos, o mažai žmonių, ir galima buvo lengviaus szį tą uždirbti, tai neizzmanantiems žmonėms rodosi, kad ir sziantdien Amerikoje toks pat lengvas

uždarbis — na ir kreipia akis į Amerikos krasztą.

Gaspadoraitis, praleidęs savo dalį ir tingėdamas, arba gėdįdamasis bernauti, drožia į Ameriką. Vienok nabagas nepamisyja, kad jaigu kas nemokėjo strinkti skatiką Lietuvoje, tas nesurinks ir Amerikoje, kas praleido gatavą turtą Lietuvoje, tas taip pat padarys ir Amerikoje.

Kriaucziui, bedarkant milą ir kartunus, nusibosta darbas — vju į Ameriką! O nežino, kad kriauczysta ten užsiimti negalės, nes tenai visi kriaucziai geresni ir nieks jam darbo neduos; neprijauczia, kad vieton už adatos, reiks tvertis už kujo, ar kirvio.

Bernui, gerai sau prisilaikancziam pas gaspadorių, užaina kvaitulys — eisiu, sako, į Ameriką. Pats nežino dėlko eina ir neprijauczia, kad tenai nėra apypietės ir pasėlių neseja ir kad, vieton arti pudymą, reiks kasti anglis.

Gana bus szitų kelių paveikslų. Pamislykime tiktai teisingai apie visus lietuvius (žydai man ne galvoj), izs liuosos valios izsbėgusius į Ameriką, o pamatysime, kad bėga tik, ar izsdykeliai, ar kvailiai, ar tinginiai. Jiems visiems rodosi, kad Amerikoje galima taip pat tinginiauti ir izsdykauti, kad ten pinigai sukrauti kruvomis, lyg akmenis prie plento — tik pasilenk ir semk rieszkuczioomis — o to nežino, kad niekur ant

svieto pinigai iš žemės ne dygsta ir kad Amerikoje darbininkui, ypač atkeliavusiam iš kitur, kur kas sunkiaus uždirbti, ne kaip Lietuvoje. Apie sunkumą padėjimo atkeliavusio į Ameriką darbininko pakalbėsime antroje dalyje šito ras-telio.

Grįžkime prie mūsų klausymo. Sakėme, kad žmonės bėga kur kitur, palikę tėvynę, jieszkoti laimės. Tas jieszkojimas laimės yra pamatine priežasčia bėgimo į Ameriką. Vienok pažiūrėkime, ar ta priežastis išsuteisina mūsų žmones, lietuvius, apleidžiančius tėvynę. Anaiptol, neisuteisina!

Žmogus priverstas bėgti jieszkoti laimės kur kitur, jaigu jos visai neranda savo tėvynėje ir vieton laimės turi kęsti nelaimę. Taje nelaimėje, kuri priverčia prastą darbininką žmogų apleisti savo tėvus, savo prigimtą lizdą, gali būti tikrai netekimas duonos, netekimas uždarbio, vienu žodžiu, badas. Jaigu daug gyventojų bėga iš Galicijos (taip vadinasi viena szalis Austrijokų žemėje), kur kas-met deszimtimis tukstanczių mirsza iš bado, tai ne dyvai, bet, Dievui dėkui, negirdėt, kad mirtų iš bado žmonės Lietuvoje. Ar geri, ar sunkus metai — vis iszmin-tame. Dėl savųjų žmonių Lietuvoje yra daug vietos ir uždarbio, kad tik tie saviejie žmonės mokėtu ir netingėtu dirbti. Pažiūrėkime tik, kiek yra Lietuvoje svetimgenczių, kiek jie iszne-sza mūsų turtų, kiek kasnių duonos lietuviams paveržia! Na, o jaigu lietuviai patys užimtu tas uždarbio vietas, kurias iksziol laiko visokios sve-timos erkės ir dielės, tai lietuviams butu taip luosa ir tiek turėtu viso labo, kad nieks jų neis-ztrauktu iš tėvynės, o svietas pradėtu bėgti ne į Ameriką, tik į Lietuvą.

Iš tų kelių žodžių matyt, kad jieszkojimas duonos ir turtų, kaipo priežastis bėgimo į Ame-riką, yra neiszteisinamas, prilyginant prie lietu-vių. O da ypač, kad neretai bėga tokie, kurie turi lauką, namus ir juos parduoda, idant iszsprusti į užmares. Dėlto-gi lietuviai, bėgantieji į Ame-riką daro negerai ir neiszmintingai. Man rodosi, kad ir patys lietuviai ne apleistu savo tėvynės, nejieszkotu kur kitur laimės — iszmintingesniu-sius sulaikytu protas, o kvailiams nė į galvą ne-ateitu bėgti — jaigu nebutu visokių pagundinimų. O pagundinimai yra. Prisižiūrėkime jiems.

Baltruviene, susieina per atlaidus su kai-mynka, pasitursina ant szventoriaus ir pradeda kalbėti: „tai, kumyte szirdele, ana mano Jur-gutis vaikelis, parsiantė iš „Meriko“ 5 rublius ir kalbina bėgti savo brolių.“ Abidvi, sisigraudinusi tokiu gerumu Jurguczio szirdies, apsiverkia, o ant rytojaus iszpliauszkia visame kaime apie tuos 5 rublius, ir prikalbinėjimą bėgti į Ameriką.

Susirenka kaimynai kareziame ant krivu-

lės. Sztai szinkorius atnesza parodyti laiszką savo sunaus iš Amerikos, parodo parsisūtą szim-tinį (100 r.) ir žada iszsiusti ten kitą savo sunų.

Žinoma, visiems klausantiems ir matantiems puola tojans į galvą: tur but toje Amerikoje daug gali uždirbti, kad net parsiuencia. O ypač pa-dilgina visus laiszkai jau iszbėgusių, prikalbinan-czių savo pažįstamus bėgti į Ameriką iszgiriant ją be galo.

Vienok visi užsidegę keliauti į Ameriką už-mirsza pamislyti apie kelis svarbius dalykus: atmįdami tuos kurie parsiuencia pinigus, visai už-mirsza apie tuos, kurie raszo iš Amerikos, pra-szydami pinigų, nės norėtu grįžti namon, o ne-turi už ką. Nežiuri, kad tų praszanczių kur kas daugiau, nė kaip parsiuenczianczių. Kitą syk, teisybė, tankiaus parsisūdavo kas nors pi-nigų iš Amerikos, bet dabar jau laikai atsimainė, jau labai retai kas gali parsisūti, ypač iš nese-niai iszbėgusių. Nepamislyja taipgi, kad ne visi parsisūti pinigai uždirbti padoriu budu; daug iš parsiuenczių pinigų ar pavogti kam, ar iszplėszti ant vieszo kelio; o ar toks uždarbis gali pri-traukti gerą žmogų į Ameriką? Žinoma, yra ir kiti, kurie padoriai uždirbė skatiką, parsiuencia paszelpą giminėms, bet tokie žmones galėtu už-dirbti ir Lietuvoje, — tai-gi ko jiems bėgti da į Ameriką. O nuo parsiuenczių pinigų Lietuva nepralobs — permažai jų.

Privilioja žmonės bėgti į Ameriką visokie valkatos, sukeziai, daugiausiai žydai, kurie patys norėdami bėgti, o neturėdami už ką, prikalbina praszeciokėlius keliauti sykiu, idant už jų pinigus galima butu nusibaladoti į užmares.

Yra vėl ajencijos, užsiimanczios gabenimu žmonių į Ameriką. Tos ajencijos iszsiuntinėja po svieta savo agentus gaudyti žmones ir vilioti į Ameriką. Agentas, žinoma, turėdamas iš to pelną, stengiasi prikalbinėti žmonių kuonuodau-giausiai: iszgiria Ameriką taip, kad tik važiuok ten, o nieko neveikdamas ir iszputęs pilvą gu-lėsi ant pinigų. Kvailas žmogus itiki tokiems viliotojams ir skubina pamesti savo kampa, par-duoti savo turtus, jaigu turi, nieko neprijausda-mas, kad rengia dėl savęs vargą, o tankiai ir prapultį.

Iš szios dalies laiszkelio galima numanyti, kad jieszkojimas laimės, kaipo priežastis bėgimo į Ameriką, yra neiszteisinamas, prilyginat prie lie-tuvių; kad bėga tik iszdykeliai, tinginiai, ar kvai-liai, tankiausiai paklausę visokių gunditojų.

Ateinancziame numeryje, t. y. antroje dalyje szio laiszkelio, pakalbėsime apie tai, ką laimi žmonės, klausydami viliotojų į Ameriką, kokia dalis iszsirengusių į tą kelionę ir kokia laimė laukia juos Amerikoje.

Paisiniai anglimis.

Lenkiskai paraszė H. Sienkiewicz, i lietuviską iszvertė J. — tis (Tąsa.)

Karczemoje taipojau Ropė visame pirmavo, tik tiek gaila, kad arielkėlę mėgo ir pasigėręs greits buvo peszties. Sykį dvaro bernui Damazui pramuszės buvo tokią skylę kaktoje, kad Juozienė, padvariijos gaspadinė, bazijosi buk net duszia jo buvusi matyt. Kitą kartą, bet tada vos da turėjo septinioliką metų, susipeszės buvo su parleistiniais. Ponas Skorabiasukas, kuris tada da vaitu buvo, paszaukė jį kancelerijon, davė jam dėl visoko vieną-antrą žandinę, o paskui tuojaus atsileidęs paklausė:

— Ropė! bijok tu Dievo! Kaip tu juos suvaliojai, juk jų buvo septyni?

O Ropė ant to: „O ką jūsų mylista! kojas nuo mustro turėjo perbaigtas, tai vos kam kebsztelsiu, tas bumpit ir iszsvirsta.

Ponas Skorabiasukas provą užtaujėjo. Jis seniaus dyvinai buvo malonus dėl Ropės. Bobos kukždėjo net viena kitai ausin; kad Ropė tai esąs jo radvila: „Tai tuojaus matyt — pridėliojo — jog jis yra svaja, kaip tikras bajoras.“

Bet tas nebuvo teisybė, norint ir visi žinojo jo tėvą smilgose sudėgus. Pats Ropė liuosinikavęs buvo isz pradžių, samdydamas butelį su trimis margais, ant kurių paskui jį ir įveldinimas užpuolė. Potam pradėjo vesti savo ukę ir budams uktveriu vaikinų kyko sziaip taip. Apsivedino, paciaž prilygo tokią, kad geresnės ir su žvake nesurastum; todėl isztikro viskas pas jį butų valiop tauravęs, jaigu ne tas, kad pervirsz truputį baltakę riauķė.

Bet kokią rast rodą ant to? Jaigu kas kartais kyszosi su pabarimu, tai jis tuo braukszt atsikirto: „Kad geriau, tai už savo; o tav kas darbo?“

Nieko nebijojo kaime, tik priesz vieną rasztiniką užlaikė drausmę. Kaip tik isz tolo pamatys, budavo, žalią kepurę, pariesztą nosį ir ożiszką barzdėlę, kiebsinciaž ant augsztų kojų, tai tuo imasi už kepurės. Rasztininkas taipogi žinojo Ropės nekurias kalteles. Liepta buvo Ropė per lenkmetį važioti tokias popieras, jis ir vaziojo. Na tai ką? Teisybė, tada buvo jam vos penkiolika metų ir slampinėjo da paskui žąsis ir kiaules. Bet potam pamislyjo, kad vienok-gi už tą popierę važiojimą gali buti atsakymas, todėl ir prisidingėjo rasztininko. Toksai tai buvo Ropė.

Kaip sugrįžo jis sziaidien isz szilo, puolėsi prie jo moteriszķė žliumbdamo ir pradėjo skųsties.

— Jau tavę, dobilėli, neilgai mano akys regės; jau asz tav nę skalbsiu skepetaiczių nę virsiu. Atsidursi tu, vargužėli, kraszte pasaulio!

— Ar tų, žmonelę, — sako, — drignių apsiėdei, ar lemetus įgavai?

— Nę asz drignių apsiėdžiau, nę lemetus įgavau — o tik czia rasztininkas buvo ir sakė, kad tu jau n'eszsisuksės isz karuomenės... Ak! eisi, jau eisi krasztan pasaulio!...

Dabartės tai jis jos klausinėt: kaip? kas? o ji viską jam papasakojo, tik kelėszavimą rasztininko užslėpė, nęs bijojosi, idant Ropė n'iszvainotų rasztininko arba — Dieve mylėk! — n'uzšipultų ant jo ir tuomi neužkenktų savo reikalui.

— Svygna! — pasakė ant pagalios Ropė — ko szlapakioji? manę karuomenėn nepaims: isz metų jau iszėjau; priegtam bakužę turiu, tavę — žiople! — turiu, o ir szitą urzdiką... taipogi.

Tai tarydamas parodė ant lopszio, kuriame urzdikas, t. y. diktas metų vaikas kėdojo kojomis ir klykė taip, kad net ausis spengė.

Moteriszķė pradėjo szluostyties aszaras prikyszėt ir tarė: „Ką tai szitas viskas gilioja? Ar tai jis nežino apie popieras, ką vaziojei isz szilo į szilą?“ Dabar Ropė pasikasė galvą: „Teisybė, žino.“ — „Eisiu pas jį pasisznekti. Rasi ten nieko baisaus ir nęra.“ — „Eik, Eik! — tarė moteriszķė, — ir imk su savim rublį.“ Be rublio prie jo ir nesiartik. —

Ropė iszėmė isz skrynios rublį ir iszstrengė pas poną rasztiniką.

Rasztininkas da jaunavo, neturėjo dėlto paskyro namo, bet gyveno ketveriese muriniame name ties sziozelką. Turėjo ten sav skyrium priemėnę ir dvi kamaraiti dėl savo padėjimo.

Pirmoje kamaraitėje buvo tiktai truputis sziaudų pritarasyta ir pora kamasų, isz kitos-gi kartu buvo ir saliuonas ir miegotuvė. Stovėjo ten beveik niekad neklota lova, ant lovos du priegalvių be užvalkalų, isz kurių byrėjo plunksnos; greta stalas, ant jo raszalinė, plunksnos, kancelerijos knygos, keliolika laidu „Isabelos Ispanų karalienės“ iszduotų pono Breslauerio, dvi suskretę apikaklės angliszķos, pamados taurelė, dūdutės dėl papirusų ir ant galo žvakė skardiniamė žibintuvyje su rudu knatu ir musėmis, lajaje niurksancziomis apie knatą.

Ties langu kabojo didokas zerkolas, prieszais-gi langą stovėjo komoda, užlaikas labai dabizną pono rasztininko tualetą: visokių vairumėliu kelines, borvų pasakiszkų bruslotus, kaklaryszius, pirsztinaites, lekerinius kamaszius o nevat ir cilinderį, kurį ponas rasztininkas devedavo tada, kaip prireikdavo jam važiuoti į pavietinį Asilijos miestą pylę.

Beto szioje valando, apie kurią szneкта, ant kedės prie lovos drybojo pono rasztininko kortai ir marszkoniai pats-gi ponas rasztininkas tysojo lovoje ir skaitė vieną laidą „Isabelos Ispanų karalienės“ iszduota pono Breslauerio.

Stonas jo, tai yra ne pono Breslauerio, bet pono rasztininko, buvo arszus, taip nevat arszus, jog reikėtų turėti Viktoro Hugo Stylių, idant jį apraszyt, kaip jis buvo arszus.

Pirmų-pirmiausiai žaizdoje jautė jis pasintusį sopėjimą. Tasis skaitymas Isabelos, kurisai visada buvo dėl jo kuomieliausiu nusiraminiu ir pramoga, dabar dar didino ne tik skaudėjimą bet ir kartybę, kuri jį krimto po tam priepuoliui su Murza.

Truputį turėjo jis karsztlygę ir vos galėjo nusto- buoti mislys.

Gusiais lankė jį baisūs klejojimai. Dabar skaitė, kaip jaunas Seranas atvyksta į Eskuriolą, visas ronotas po mandram pergalejimui Karlistu. Jauna Isabela priima jį įviskinta ir iszbalusi.

Mušlinas smarkiai liuluoja ant jos krutines.

— Generole! tu ronytas? — klausia Szerano su drebancziu balsu.

Czia nelaimingam Zalzikevicziai rodosi, kad tikrai jis yra Seranas.

— Oi! oi! esu ronytas! — kartoja prislopusiu balsu. Karalienė, dovanok, o kad tai Szviesiausi!...

— Pasilsėk, generole! Sėskis, sėskis! Apsakyk man savo karzygiszkus darbus.

— Apsakyti galiu, bet atsisėsti nieku gyvu, — Szaukia nusimines Seranas.

Oi, dovanok, karalienė! Tas prakeiktas Murza.. norėjau sakyti: Dom'as Jose... Aja-ja-ja!

Czia skaudėjimas išspaito klejotimus jo. Seranas dairosi; ant stalo žiba žvakė ir spragsi: nės tuo pradėjo degti tauku prisisurbusi musė, kitos musės laipiojo po sienas... He? tada tai tik jo grinczia, o ne Eskurio las. Karalienės Isabelos nėra?...

Czia pons Zalzikevicia galutina atgauna nuovoka, pasikelia ant lovos, szlapina skepetaitę boneleje, kuri stovi su vandenimi po lova, ir permaito vilgyklą.

(Tolia. bus.)

Kaip reikia apsieiti su mėsžlu išvežus jį ant dirvos.

Norėdami idant, išvežtas ant dirvos, mėsžlas per niek nenueitu, bet tikrai galėtu atneszti dirvai kuodidžiausią naudą, pridėra pildyti visus tuos pamokinimus, kuriuos žemiaus ketinu išpasakoti ir paaiszkinti.

1) Pirmiausiai, reikia žinoti, kokį lauką ir kokių mėsžlu geriausiai išpuola užmėžti, arba kitaip sakant, *kokis mėsžlas dėl kokios dirvos labjausiai tinka*. — Pirmesniuose numeriuose „Ukinjko“ buvo jau paminėta, kad kietas dirvas reikia užmėžti da nelabai supuvusiu, sutreszusiu mėsžlu, taip vadinamu *ilgu mėsžlu*. Tenai taipos-gi buvo pasakyta, kad tai darome dėlto, idant nedaleisti dirvai perdaug susigulėti. Kadan-gi kietos dirvos visados esti szaltesnės už minksztesnes, per tai labai naudinga yra jas (t. y. kietas) užmėžti sziltu mėsžlu (kaip va arklių ir avių mėsžlas), na ir žinoma neperdaug supuvusiu. Suvis kitaip išpuls elgtis, jai užsimanyšime užmėžti lauką, kuris visados yra gerai išzakyjės, nesupuolės, ir prietam sziltesnis: tokį lauką naudingiausias yra užmėžti gerai sutreszusiu mėsžlu ir prietam szaltu (kaip va galvijų ir kiaulių mėsžlas) Pertai, jai tiktai išpuls mėžti kietas ir lengvas dirvas, tai kietas *dirvas (moliūs) visados geriaūs bus užmėžti nesupuvusiu, ilgu, arklių arba avių mėsžlu; lengvas-gi (smiltinus, szilaines) — supuvusiu — galvijų arba kiaulių mėsžlu*. —

Šuprantamas dalykas, kad tą viską, ispildyti gali tiktai tas ukinjkas, kuris savo lauke turi ir kietą ir lengvą žemę. Bet tai labai retai atsitinka: tankiausiai taip yra, kad visas laukas kiekvieno beveik ukinjko vienokis, t. y. arba visas molis, arba visas juodžemis, arba visa szilainė ir t. t.

Tokiuose atsitikimuose reikia mėžti lauką jai-b-kokių mėsžlu, nežiurint ar dirva priguli prie szaltų ar prie sziltų, vienok tiktai daboiant, idant kietos dirvos užsimėžtu mėsžlu mažiaus supuvusiu, o minksztos ir lengvos labjaus supuvusiu. — *Mėsžlas iš mėsžlaviečių vienokiai tinka kaip dėl vienu, taip ir dėl kitų dirvų*. Tiktai, norėdami užmėžti kietą lauką, laikysime mėsžlą mėsžlavietėje trumpiausias, idant jis negalėtu perdaug suputi; ketjdamig-i užmėžti lengvą minksztą dirvą, turime mėsžlą palaikyti ilgiaus, idant jis iki mēžimui spėtu gerai sutreszti.

2) Toliaus, priguli žinoti, *kaip tankiai išpuola mēžti*. Lietuvus ukinjikai dažniausiai mēžia tiktai du sykiu ant metų: pavasaryje ir pradžioje vasaros. Bet taip retai mēžti yra negerai išz tos pusės, kad mėsžlas ilgai gulėdamas ar tvarte, ar mėsžlavietėje susimažina, perdaug supuva (taip, jogiai gali netikti, paskui dėl kietų dirvų) ir ant galo da per ilgesnį laiką ir daug amonijaus gali išsikvėpti. Geriausiai yra *isz tvarto mēžti mėsžlą kada tiktai prireiks, vienok-gi nereciaus kaip kas treczias mėnesis; taipos-gi ir išz mėsžlaviečių kas treczius, o da geriaus kas antras mėnesis reikia vėžti mėsžlą ant lauko*.

3) Labai svarbus dalykas žinoti, *kokiame laike priešz sėjimą reikia mēžti*. Pas mus ukinjikai ant to nelabai atboja: jiems rodosi vis tas-pats, ar iszmēz priešz patį sėjimą, ar kokiais trimis mėnesiais ankszciausias, jai-b tiktai butu laukas užmēztas, ir atlikta. Tankiai galima matyti, kaip ukinjkas priverczia ant lauko vienų sziaudų, tuojaus aparia juos ir pasēja javus. Bet pažiurėkite, ar bus kokia nors nauda išz tokio darbo. Mėsžlas da nesupuves, t. y. susidedantis beveik išz czielių sziaudų, apartas negali žemėje greitai suputi, o tokiu budu ir pritaisyti maistų tiems grūdėliams, kuriuos tuojaus užarę lauką ketiname pasėti, o kurie daug maisto pradžioje reikalauja, idant galėtu buiniai ir greitai išzdygti: suprantamas dalykas, kad javai, pasėti ant taip užmēztos dirvos, tiktai skurs ir daugiaus nieko (tiesa, gali jie paskui pasitaisyti, ypacz jai gaus ikvaliai litaus, bet tai nevisados atsitaiko). Pertai, jai norime, idant t. v. ilgas mėsžlas žemėje spėtu suputi ir pritaisyti maistų dėl javų, pirmneng juos pasėsime, — turime tokį mėsžlą *kuoankszcziausiai priešz sėjimą užmēžti* ir tuojaus aparti. — Sutreszusiu mėsžlu galima mēžti ir priešz patį sėjimą, nės tokis mėsžlas galės greicziaus žemėje suputi. *Vienok-gi geriausiai bus, jai ukinjkas mēž lauką kaip vienu, taip ir kitu mėsžlu kuoankszcziausiai priešz sėjimą* ir tuojaus apars, idant mėsžlas laike vieno ir kito kartojimo galėtu gerai su žeme susimaiszyti..

4) *Išzvežus mėsžlą ant dirvos, reikia umai jį iszkratyti*. Jokių budu negalima ilgai laikyti mėsžlo ant lauko *kruvutėse*. Kruvutėse mėsžlas pradeda smarkiai puti, nės jose yra ir da dasigauna į jas daug oro, o išz priezasties to puvimo pasidaro daug amonijaus, kuris nieku nesulaikomas, beveik visas išzsigaruoja; prietam da ir vanduo dasigaudamas į tokias mėsžlo kruveles, išzplauja išz jų maistingas daleles ir su savim jas nusinesz į žemę, o pertai po kruvutė žemėje esti augmenims perdaug maisto, o kitur jo kur-kas mažiaus, arba ir suvis nėra. Da arsziaus yra laikyti mėsžlą ant lauko didelėse kruvose. Mažose kruvutėse negalima laikyti mėsžlo ir žiemą, kada dideli szalcziai, nes ir tasyk mėsžlas, negalėdamas perdem visoje kruvutėje suszalti, puva ir gadinasi.

5) *Mėsžlą iszkratyti reikia stropiai ir lygiai*, idant jis lygiai ir gerai apdengtu visą dirvą. Jai-gu truputį jau pridegęs mėsžlas drucziai laikytusi dideliose szmotuose, tai reikia juos su nagais iszdraskyti, sutrupinti ir paskui jau iszkratyti. Lygiai iszkratydami mėsžlą, apturėsime tą naudą, kad visoms vietoms dirvos teks lygiai maisto dėl augmenų, o pertai ir pasėti javai visur lygiai puikiai užderės.

6) *Izskraczius mėsžlą, reikia tuojaus jį aparti* nes tiktai tokiu budu lengviausiai galima bus užlaikyti dirvoje ko-ne visą amoniją, pasidarantį išz mėsžlo, jam puvant. Jai-gu mes umai nepartume mėsžlo, tai išz pradžios išz jo iszsikvėptu nors-kiek amonijaus, o paskui, atsitaikius lytui, daugelis maistingų dalelių pasileistu vandenyje ir su juomi nubėgtu szalin į kokią grabę arba į tokią vietą, kurios mums suvis nereikėjo mēžti: kaip kada užėina tokis smarkus lytus, kad ir visą mėsžlą nuo lauko nunesza. Dėl szitų priezasczių, turint nelygius laukus, kalnuotas nuotakius laukus, visados geriaus yra, tuojaus po iszkratymui, mėsžlą aparti. Taipos-gi negalima laikyti mėsžlo neaparto ant lygių, bet lengvų laukų; tiesa, czionai vanduo negali nubėgti szalin su maistingomis dalelėmis mėsžlo, bet už tai-gi jis taip giliai į žemę su jomis isigeria, jogiai vargiai augmens te gali pasiekti tuos maistus su savo szaknelėmis.

Tiktai ant lygių, labai kietų ir vidutinių kietų dirvų galima be baimės per keliolika dienų palaikyti ant lauko mėszlą neapartą, jaigu ne butu laiko jį aparti tuojaus po iszkratymui: per tą laiką nedaug tegali iszskivėpti amonijaus, nės beveik jį visą isitraukia žemė; vanduo-gi nors ir iszplautu isz mėszo maistingas dalelės, tai vis-gi tuomi jokios blėdies nepadarytu, nės jis tuojaus czia ant vietos susigertu į žemę, nepragaiszydamas nė vienos maistingos dalelės mėszo. Ant tokių dirvų galima ir žiemą iszvežti mėszlą, iszkratyti ant suszalusios žemės arba ant sniego ir taip laukti pavasario; bet taip galima padaryti tiktai tąsyk, jai nesibijome, idant pavasaryje ant tos vietos ilgai stovėtu vanduo. — Jaigu kam-norsp asitaikytu turėti, arba nusipirkti apleistą, ilgai nemėztą dirvą, kurią sunku butu jarti, o lytaus ant laiko nebutu, — tai tąsyk galima taip elgtis: iszvēžus mėszlą ant dirvos, reikia patoliaik palaikyti jį iszkratytą, pakoliaik mėszlą neperaugus žolės: po taip ilgam gulėjimui pasiliks isz mėszo vieni tiktai sausi sziaudai, nės visas kitas jos dalis iszplaus vanduo; paskui tuos sziaudus jau galima suvis lengvai aparti. Pasėti ant tokios dirvos javai pirmą tiktai metų gana gerai uždera, beveik geriaus, ne kaip tas mėsblas butu tuojaus po iszkratymui apertas; trečią metų jau suvis nežymu to pagerinimo. Taip-pat elgiasi ir samdytojai (arendatoriai), norėdami, idant javai gerai užderētu paskutiniame mete samdos. Dabar atsiranda klausymas, kokių būdu mėsblas tokiuose atsitikimuose gali pagerėti dirvą? Tokiuose atsitikimuose, turbūt, labjausiai pagerina dirvą apdengimas žemės nuo saulės spindulių. Kietus laukus lengva potam jarti sztai dėlko: mėsblas, apdengdamas žemę, nedaleidžia iszsigaruoti isz jos vandeniui, kuris susirenka virszutiniame sluogsnyje žemės, o pertai, žinoma, ir dirva, kaipo turinti daugiaus szlapumos, paskui lengvai ariasi.

7) *Mėszlą visados reikia aparti negiliai*. Tankiausiai apsiaria mėsblas ant 3 colių giluma, bet niekados giliaus už 4 colius. Giliai apertas mėsblas negali greitai suputi isz tos priezasties, kad prie jo tąsyk oras beveik suvis neprieina, o pertai mėsblas kelis metus pagret guli dirvoje, netiktai neatneszdamas dirvai jokios naudos, bet da pats gesdamas (nes be oro mėsblas rugsta ir pelyja) ir tuomi paczių gadydamas dirvą. O ypacz ukinįkai, turintieji kietus laukus, neatbutinai turi aparinėti mėszlą negiliai.

8) *Ariant reikia rupėtis, idant žemė pridengtų mėszlą kuolyygiausiai ir kuogeriausiai*. Atsiekti tai galėsime tiktai tąsyk, jai apardami mėszlą, varysime negilias siauras vagas, idant iszversta žemė lengviaus galētu sutrupėti. Reikia labai sergėtis, idant neaparti mėszo labai didelėmis velėnomis ir grumstais. Jaigu jau jokių būdu negalima butu to iszsisergėti, kas gali atsitaikyti sausmetyje, tai tąsyk reikia su sunkiu vėlu dirvą gerai suvoluoti, idant visi dideli grumstai sutrupėtu ir vienodai mėszlą apdengtų.

9) *Nekurie tvirtina, kad niekados nereikia aparinėti mėszlą lyjant arba ką-tik po lytui, kada da žemė nė trupuczių nepradziuvo*. Jie kalba, buk apertas tokiaime laike mėsblas tiktai dirvoje rugsta ir pelyje, neatneszdamas jai tokios naudos, kokią tikrai turētu atneszti.

10) *Kiekvienam ukinįkui labai yra reikalinga žinoti, kiek mėszo reikia užkrėsti ant dirvos*. Tai priguli nuo daugelio aplinkinybių, o labjausiai nuo *kokybės paczių žemės*: kuo kietesnė dirva, tuo daugiaus mėszo ant jos reikia užkrėsti, ir adverniskai, kuo lengvesnė, tuo-mažiaus; p. Barta savo knigutėje „O nawozach“ (apie mėszlus) sako, kad ant vieno margo

(pusė desetinos) labai kietos dirvos reikia iszvežti 36 vėžimus mėszo (priimame, kad vėžimas mėszo sveria apie 50 pudų), ant vieno margo vidutiniszkai kieto lauko — 24 vėžimus, o lengvo — tiktai 12. Toliaus, tai priguli nuo *iszdirbimo žemės*: kuo žemė labjaus iszdirbta, tuo mėnkiaus ji mėžiasi, bet už tai-gi tankiaus; ant apleisto kieto lauko galima iszvežti net ir 45 vėžimus taip vadinamo ilgo mėszo. Ant daugumo isvezamo ant dirvos mėszo turi įtekmę ir laikas: jai mėszime lauką tankiaus, tai ant syk mažiaus iszveszime mėszo, o jai recziaus, tai daugiaus; ir taip: lengvus laukus, ant kurių ant syk mažai užkreziame mėszo, reikia mėžti beveik kas antras metas. Ant galo da reikia paminėti, kad daugumas mėszo, kurį mes ketiname iszvežti ant vieno margo lauko, priguli ir nuo paczių augmenų: jaigu mes noretume pasėti arba pasodinti tokius augmenis, kurie dėl gero užauginimo reikalauja daugiaus maistingų syvų (kaip va apyniai, kopustai, kanapės, tabakas, bulvės, barszcziai ir t. t.), tai tąsyk ir žemę dėl tokių augmenų turime labjaus įmėžti, neg dėl kitų, kurie ne tiek daug tų syvų sunaudoja (kaip va, kviečiai, miežiai, avižos).

11) *Kiekvienas ukinįkas turi gerai žinoti, kokie augmens mėgsta szviežiai įmėztą lauką*. Szviežiai įmėztą lauką mėgsta, (o pertai ir gerai uždera) tiktai szitie augmens: rugiai, rudeniniai kviečiai, avižos, garstycziai ir taipos-gi da sėjami dėl paszaro augmens kaip va dobilai, vikiai ir t. t.

Miežiai-gi, vasariniai kviečiai, žirniai, bulvės ir runkeliai baisiai nemėgsta szviežio mėszo, o pertai ir szituos augmenis reikia sėti arba sodinti tiktai į antrą arba ir trečią metų po užmėžimui dirvos.

12) *Ne pro szalį bus da prie galo paminėti ir apie tai, kad mėsblas ant kelių metų pagerina dirvą, t. y., kad jaigu mes mėžiame dirvą mėszlą, tai visados turime rokuoti, kad pirmuose metuose visas mėsblas nesupus, o pertai ir ant syk nesusinaudos visos maistingos jo dalelės, bet kad kokia-nors jo dalis pasiliks ant ateinančių metų*. Kuo mėsblas labjaus sutreszęs, tuo daugiaus jo susinaudos pirmuose metuose ir tuo mažiaus pasiliks ant ateinančių metų, ir adverniskai, kuo mėsblas mažiaus sutreszęs, tuo mažiaus jo susinaudos pirmuose metuose ir tuo daugiaus pasiliks ant ateinančių metų. Isz szito jau gerai galite suprasti, dėlko langvus laukus reikia įmėžti menkiaus, bet už tai-gi tankiaus, kitus-gi labjaus, bet ir recziaus. Abelnai priima, kad pirmuose metuose susinaudoja tiktai pusė vidutiniai sutreszusio mėszo, antruose metuose — ketvirta dalis viso mėszo, trečiuose — deszimta, o ketvirtuose — dvideszimta dalis viso iszmėžto mėszo.

Szituomi straipsneliu užbaigų pamokinimus apie gyvulių mėszlą. Ateinančiame numeryje „Ukinįko“ pasikalbėsime apie žmogaus mėszlą ir apie miszinį („kompostą“).

J. St. Augys.

Dizenterija (arba Raudonoji, Kruvinoji, Greitoji).

Kad sumažinti skaudėjimą žarnų, reikia suvilgius karsztam vandenį ir iszgrėžus gerai, dėti ant pilvo ir tusztymų sziltas kelioms ailomis su lenktas palas, dėti sziltus szutjitus pakratus szieno, bonkas su sziltu vandeniu; apvynioti pilvą vilnoniu skaruliu, abelnai-gi laikyti jį sziltai. Tik-

tai žiūrėkit, kad neapsunkitumet per daug tuom vidurių.

Užlaikyt ligonį ko no szvariausiai. Grincią, kurioj jis guli, tankiai ir gerai vėdyti. Jaigu lauke niekai oras, tada vėdikit ligonio būvimą per kitą susiaianę su juom grincią. Žiūrėkit, kad patalas ligonio visados butu czystas: paduszkos, dvikartės, paklodes, paduszkų apvalkalus, sziaudinius ir sziaudus lovos tankiai mainykit.

Valgius ligoniui parinkit. Duokite tik tai tokius, kurie neapsunkina per daug vidurių. Galite duoti — skystus kiausinius, pieną, sriubą nuo szviežios ne riebios ir lengvos mėsos, kruopų (miežinių) skystimą. Duokit ant syk nepodaug, tik tai po kelis kąšius, užtaigi tankiaus. Pirmose dienosė ligos galima kokią dieną ir suvisai neduoti valgyti. Vuogų, grybų ir visokių vaisių neduokit.

Taip, kaip paraszyta, gali gydyti visi ir be daktaro. Bet geriausiai butu, kad tokių ligų, kaip dizenterija, žmonės patys, nesiklausę daktaro negydytu, nes čia reikia gerai iszmanyti, kuom ir kada gelbėti ligonį. Jaigu kas nęgali pakviesti į namus daktarą, tegul nusiunczia pas daktarą iszmintingą žmogų, kuris gerai žino, kaip einasi ligoniui. Daktaras galės duoti rodą ir pagal apsakymą to žmogaus. Kaimuose pas mus daktarų beveik nėra, yra tik tai kaip kur felceriai, pas kuriuos žmonės, apsirgus dizenterija tankiausiai ir bęga. Bet nuo jų tankiausiai daugiaus bėdos, nęg naudos, nes jie daugiausiai menkai iszmano ir tik bereikalo pinigų vilioja. Geriaus jau pasiekti tikrą daktarą. Tik tai, susimildami, netrankykite važinėdami pas daktarus silpnus ligonius: kelionė už kokių 3 mylių pas daktarą gali taip sunaikinti ligonį, kad ir geriausias daktaras nieko jau nebegalės padaryti.

Jai jau felceriai menkai moka gydyti, tai ką sznekėti apie nekuriuos žmones, kurie rodi ja ligoniams gerti visokių daigtų, — kaip tai — smalką (liaką), kuriuom gromatą peczėtija, melynąjį akmenėlį (kriszpolą) ir kitokių daigtų. Tankiai nuo to esti kur kas blogiaus ligoniui.

Beje, turiu da pareiti czionai, kaip turi elgties tie, kurie taisosi, arba net jau mislyje, kad pasitaisė isz ligos. Reikia žinoti, kad nuo dizenterijos pasidaro (opos) ronos žarnose, kurios ilgai neužgyja, kaip kada apie 2 mėnesių. Užtatai, jaigu toksai taisantysis ligonis pradės valgyti visokius sunkius valgius, tai jie, eidami per žarnas, vis draskys tas opas ir neduos joms užgyti. Dėltogi bent per kokias 6 nedėlias po ligai reikia valgyti po mažai ant syk ir lengvų valgių, sergieties, kad žarnų ne užszaldytum (gulėdams ant pilvo ant žemės arba kitaip), kad

nesukrėstum, arba neužgautum jų kuom. Į darbą irgi nereikia skubties, nes nuo to vis gali buti niekai. Taipos-gi daug kėnkia kaip sveikiems, taip ypacz pasveikstantiems — rupescziai, nuliudimas, piktumas. Tai visados turi atsimiti artimieji žmonės ligonio, kurie drauge su juom gyvena.

Dizenterija — liga užsikreczema. Ką-gi turi daryti sveiki, kad ja neužsikrėsti?

Žmogus sergantys dizenterija varo laukan isz savęs ligos nuodus. Kaip juos visus iszvaro, tada pasveiksta. Tie nuodai iszėję isz kuno laukan gali vėl pargryžti į kito žmogaus kuną. Jaigu jie gaus tenai gerai apsigyventi, tai tasai žmogus apsirgs dizenterija. Užtai-gi reikia sergėtis, kad tie nuodai ne isikraustytu į kuną, reikia rupinties užmuszti juos. Geriausiai juos naikinti ugne ir karszečių. Mėszlą, myžalus, vemalus, skreplius, sziaudus isz lovos ir kitus nereikalingus ligonio daigtus nereikia dėti į paszalius, bet viską surinkus sudeginti, arba nuszutinti užpylus karsztu verdancziu szarmu, arba verdancziu vandeniu. Jaigu juos tiesiog laukan iszpilsite, tai jie isisunks į žemę ir žeme nueis į szulinius, isz kurių vandenį geriate. Gerdami vandenį iszgersite sykiu ir ligą.

Ligos nuodai gali buti prilipę prie tų daigtų, kuriuos ligonis vartoja. Užtatai, sudinus, peilius, szauksztus ir kitus tokius ligonio daigtus neduokit niekam ir laikykite skyrium; tankiai juos mazgokite, arba karsztu vandeniu, arba dar geriaus, karsztu szarmu. Taipat darykit ir su paklodėmis, dvikartėmis apvalkalais paduszkų ir kitais daigtais, kurie nesibijo virimo. Sziaudus isz lovos sudeginkite.

Drapanas tų žmonių, kurie prižiuri ligonį, reikėtu irgi dažnai szutįti karsztame vandenij, arba szarme, o jiems patiems užsilaikyti kuono-szvariausiai.

Negana to viso, reikalinga dar isznaikinti ligą isz paczios grinczios, kurioj gulėjo ligonis. Suprantamas daigtas, kad grinczios nęgali deginti, verdancziu szarmu, arba vandeniu irgi sunku ją iszmazgoti; o ant galo, isz to gal dar ir ne buti naudos, nes nuo mazgojimo pasidarytų grinczią dręgnesnę; dręgnumą-gi, kaip patėmyta yra, szita liga labai mėgsta. Czionai reikia kitaip padaryti: iszrukįti būvimą siera. Darosi tai taip: užkamszę visus plyszius ir skyles grinczioj, kad per juos neitu dumai, padekite viduryj aslos, toli nuo visokių daigtų, kad jie neužsidegtu nuo žarijų, kokią szukę su žarijoms, o ant jų uždėkite kelis gabalus sieros; nesigailėkite, dėkite dikeziai, kokius 2 svarn, arba dar daugiaus. Uždegę sierą tuojaus visi iszeikite laukan, kad neužtroksztumet nuo tos smarvės, ir duris sandariai uždarykite. Tegul siera sav

tenai ruksta. Už kokių 6 adynų atidarykite iš lauko grincios duris, langus ir kitas skyles — tegul ji gerai prasivėdys. Už 3 adynų joj vėl galite gyventi, kaip gyvenote: sieros dūmai gerai bus apcystiję buvimą. Taip reikia daryti ne tik po dizenterijai, bet ir po kitoms užsikrečioms ligoms, kaip tai — po rauplės, sziltinėms, kriokligai, niežais, tymais ir kitomis. — Gerai, labai ir sergant ligoniui taip daryti. Tada reikėtų turėti dėl jo 2 būvimų, vasa- ra gi galima butu ir su vienu apsieiti, išnėsant ligonį ant to laiko, kaip rukina, į lauką, kur po pavėsio ant oro — ligoniui bus dar geriau. Bet jaigu niekai oras lauke, tada, jai norit rukyti ligonio būvimą, turite ligonį iškelti į kitą kambarį (grincią).

— Jaigu dizenterija gali gauti gerdamas iš szulinio vandenį, tai reikia sergėties dizenterijai aplinkui vieszpataujant gerti tokį vandenį: geriausiai gerti tada tikrai virintą vandenį. Reikia pasakyti, kad su vandeniu mes atsigeriam tankiai ne tik dizenterijos, bet ir kitokių ligų. Užtai-gi abelnai, jai apygardoj yra kokia liga, kuria daugelis serga, sergėkities gerti tiesiog iš szulinio vandenį.

— Patėmyta, kad dizenterija greičiausiai apserga tie, kurių viduriai ir be to buvo ne suvisai sveiki, kurie turėjo, arba prietvarių, arba trydą. O žinia, kad pilvas ir žarnos dažniausiai sugenda, arba nuo valgiu, arba nuo nusizaldymo. Kad išzaiszkįti, kodėl tokie žmonės greičiaus už sveikus apserga kruvinąja, reikia taip mislyti, kad nuodai ligos lengviau prisiima viduriuose jų. Jaigu pateks nuodai dizenterijos į pilvą sveiko žmogaus, tai jie tenai gali galą gauti, pilvo skystimas yra labai asztrus — jisai gali suėsti tuos nuodus. Pas žmogu-gi su nesveiku pilvu tasai skystimas silpnėsnis ir nuodai gali jame gyventi.

Toliaus reikia pasakyti, idant tie žmonės, kurie dar bevaikszeziiodami kraujais viduriuoja, ne mėtų po visus užkampius savo mėszlo, bet naikįtu jį arba ugne, arba karsztu szarmu, ar vandeniu. Daugiausiai tokie ligoniai besivalkiodami dar ir po susiedus pernesza ligą iš vieno namų į kitus, iš vieno kaimo į kitą. Tokiu būdu, turbūt dizenterija, labjausiai išsiplatina toli po visą apygardą.

Ant galo pagalios pridėsiu, kad dizenterija nevisiems nesza tikrai vargą ir smertį, kitiems ji drauge su kitokiomis ligomis kaip kada duoda laisvę ir laimę: ji apgįna juos nuo užpuolanczių prieszų (neprietelių) atėjunų. Taip, kitąsyk, priesz kelis szimtus metų, vokiecziai neatbutinai norėjo apimti Valakų žemę (Italiją).

Vokieczų kariuminė (vaiskas) kuo ne visados sumuždavo kariumenę valakų, bet czia

tankiai pribudavo ant padėjimo valakams dizenterija (su kitomis ligomis). Ji parisdavo baisybes vokieczų ir jie noru nenoru bėgdami nuo smerties turėdavo kuonogreicziausiai traukties atgal. Patiems-gi valakams dizenterija kur kas mažiau bėdos padarydavo, nes jie jau buvo pripratę prie jos. — Kaip kada negeriausiai atsidavo, nėg kaip su anais vokiecziais, ir su mokintais keliauninkais, kurie užsimanę isztirinėti karsztas szalis Aprikos arba kokios kitos dalies szvieto, atrasdavo tokias szalis, kur gyvena dizenterija ir kaip kada kuone visi numirdavo nuo szios ligos tose tolymose szalyse.

Užbaigsiu trumpu atkatojimu gydimo ir apsisergėjimo nuo dizenterijos. Gydymas. Ricino aliejus dėl išzvalymo vidurių. Arbata, kava, laszai Inozemcevo, vynas, koijakas, (galiu dar pridėti — kamparą) — dėl sulaikymo trydos ir padrutinimo ligonio. — Sziltos palos, vilnonės ant pilvo dėl pamažinimo skaudėjimo vidurių. — Valgiai tikrai lengvi ir nepodaug ant syk. — Szvarus užlaikymas ligonio. — Taisanties elgties atsargiai, kad neatkristum. Apsisergėjimas. Naikįti dizenterijos nuodus iszeinanczius iš ligonio ugne, verdancziu szarmu, verdancziu vandeniu ir sieros dūmais. — Vandenį gerti tikrai virintą. — Nesugadįti viduriu valgiais (ypacz visokiais žaliais vaisiais, daržovėmis ir vuogomis) arba nusiszaldymu (negulėti ant grynos drėgnos žemės). Ligoniai, kurie bevaikszeziiodami serga kruvinąja, lai nemėto po visą szvietą savo mėszlo, ale lai jį naikina ugne ir karszcziu. *K. Gr.*

Gyvulių ligos.

(Tasą)

Tryda (viduriavimas).

Tryda gali apsirgti visi gyvuliai; tankiausiai-gi ja apserga iš pavasario galvijai.

Priežastys ligos dažniausiai esti staigus persimainymas sauso kieto žieminio paszaro ant minksztos, žalios pavandeniavusios pavasario žolės. Taip-gi suszale sakuoti (girioj) paszarai, žolės szalna aptrauktos (apszarmojusios) gali pagadįti gyvulio vidurius.

Ženklaai ligos visiems žinomi. — Gyvulys triedzia, mažai ēda, stena, stovi susitraukęs, nuludęs, plaukus pastatęs, dažnai žiurįsi į pilvą, mindžioja kojomis, stovėdamas ant vietos, iszlėto vaikszeziioja. Toliaus, trydai nesiliaujant, kaipkada užpakalinė žarna iszsivaro laukan; ji esti prietam tamsiai raudona. Gyvulys liesta, (kusta) gulėdamas vartosi nuo vieno szono ant kito, sunkiai kvėpuoja, ir ant galo gali nudvesti (nustipti).

Roda. Pirmucziausiai reikia permaintyti paszarą. Ganyti suvisai neleisti, juo labjaus į girią (miszką), bet laikyt tvarte (kutėje) ir

szerti geru paszaru. Į vidurius reikia duoti isz pradžių atauszusį viralą nuo linų sėmenų, arba miežių grūdų, paskui viralą nuo aržuolinių žievių, po 1 arba 2 sykiu ant dienos. Nereikia taipos-gi užmirsšti pabružėti dažnai visą gyvulį gryžte sausų sziaudų. Gyvuliui labai apsilupus reikia duoti kamparo po 1 lutą ant syk su teszla, arba arako. Idant gyvulys geriaus ēstu, — duokite karczių daigtų: 1) arba po ketvirtį ($\frac{1}{4}$) svaro szaknų totorkų, 2) arba tiek pat garstyczzių, 3) arba krapų 4) arba kmynų, arba 2 lutu aluno su teszla ruginių miltų.

Idant apsergėti isz pavasario gyvulius nuo szitos ligos, reikia taip daryti: žiūrėti, idant isztekum paszaro, iki nebus jau gerokai prižėlę žolės, idant gyvuliams nereiktu ēsti jaunos pavandeniavusios arba, kas dar blogiaus, suszalusios žolės, arba gruzinėti medžių ugius. Prie pavasario ganyklos gyvulius turi palengva pripratinti. Pirmą-syk iszleisk juos ant ganevos gerai prisžėręs, idant jie tik isz nobodumo nukastu kokią žolę; toliaus namie dnok mažiaus ēsti, lauke-gi ilgiaus laikyk, iki ant galo ir suvisai nepripras pri szviežios žolės. Niekados neleisk gyvulių laukan, jaigu žolę apszarmojusi nuo szalnos.

Versziukų (telinkų) ir ērukų tryda labai daug szitų jaunuų gyvuliukų nugalabyja. Pertai ne proszali bus apie szitą ligą skyrium placziaus pasikalbėti.

Priežastis — dažniausiai perszalimas ir negeras maitinimas motynų. Perszalti ne tik jauni, bet ir seni gyvuliai gali szaltame tvarte (kuteje). Daug gyvulių dingsta be reikalo tiktai nuo to, kad ukinėkas neaptaiso gėrai savo tvartų. Nesunku įvartyti ligą dar ir leidžiant žįsti tik ką parėjusias isz lauko nuo ganevos arba nuo gėrimo, neapszilusias motynas. Erukai, jaigu jie buvo atskirti nuo motynų, pažinė savo motynas, tuojaus puolasi jas žįsti ir prižindę szalto pieno. gali gauti ligą. — Jai motynos blogu paszaru minta, tai ir pieną duoda negerą, nuo kurio ir gali žindantieji jas gauti trydą. Ligtų motynų pienas ir-gi yra labai nesveikas jauniems viduriams. Taipos-gi patėmyta, kad versziukai, kurie gauna perdaug pieno prižįsti, apserga tryda. Perdaug sotus paszarai duoda perriebų pieną, kurio jauni pilvai taip-gi negali gerai suviržti.

Dar turiu pridėti, kad jaunas gyvuliukas, angsti netekęs motynos pieno, tankei neiszsilaiko maitinamas kitoku maistu, pratrysta ir stimpa.

Ženklai tie pats, kaip ir pas didelius.

Roda. Reikia atrasti priežastį ligos ir ją praszalinti. Padėkime, mes atsiminėme, kad versziuką visados leidome prie szaltos karvės, o versziukai apsirgo tryda. Tai-gi gydant mūsų ligonį jau reikia neleisti prie szaltos matynos. — Taipos-gi, užlaikyti sziltai ir szvariai tvartus

ir gurbus (gardas) dėl jaunuų gyvulių užtvertus; kloti tvartus digeziai ir sausai. Į vidurį duoti versziams: viralą nuo miežių grūdų ir viralą nuo aržuolinių žievių po $\frac{1}{2}$ (pusę) stiklo ant syk, 2 arba 3 sykius ant dienos. Erukams reikia duoti tiktai treczdalį to paczio vaisto. Jaigu gyvulys janczia didelį skausmą viduriuose, tada duoti gerti: iszvirinus miežinių grūdų su szauksztu aguonų sėklų kvortoje (4 stiklus) vandens duoti — versziukams po sklenyczia to skystimo, ērukams-gi po 2 szauksztu — kokius 2, 3 kartus ant dienos.

Pasakysiu dar kelis žodžius apie trydą žindamų kumeliukų. Tryda ir juos baisiai ganubina. Daktaras Szvarenekker sako, kad jisai kuone visados iszgelbėjęs pratrėdusius kumelius tokiu vaistu: Rp. Tinetur. opii simplicis Spir. rectificatiss. aa.

Bet szito vaisto aptiekoje be daktaro recepto neduos. Man rodos, kad vietoje to, galima duoti viralą nuo nenunokusių, (kada galvukėse dar baltos sėklos) aguonų galvukių su lapais ir kotais, sumaiszius su stipriu spiritu. Aguonų mat viralas užlaikys trydą, o spiritas padrutis apsilupusį gyvulį. Pradėti duoti ne podaug isz pradžių. Jaigu naudos nebus per 3 valandas, tai duoti reikia daugiaus.

Iszputimas pilvo.

Iszputimas pilvo gali atsitikti pas visus naminius gyvulius, dažniausiai-gi pas galvijas ir avis. Tai-gi ir kalbėsime apie iszputimą pilvo pas galvijas ir avis.

Pilvą iszpuczia nuo to, kad gyvulys apsiēda jaunais dobilais, vikiais, batvinių ir kopustų lapais, grudais, broga ir kitais daigtais. Ypacz-gi greitai pilvas iszsipuczia, jaigu apsiēdęs gyvulys gauna tuojaus atsigerti iki valiai. Tada neužilgio pasidaro tiek vėjų (kvapo) pilve, jogiai jie gali perplėsztį pilvą arba žarnas. Pilvas dar gali iszpusti nuo to, kad gyvulys perdaug priēdęs bet-kokių daigtų, negali jų prigulineziai permalti. Ant galo pilvas iszpunta gyvuliui užspringus kokiū-norint daigtu, kada gyvulys negali riaugseti (atsirugti) ir iszleisti isz pilvo per snukį vėjus.

Ženklai. Pilvas ir tusztymai iszsipuczia, ypacz-gi kairysis tusztymas. Jaigu pabarszkįti per tusztymą pirsztu, tai jis kaip bubnas dunda.

Pridėjus ausį prie kairiojo tusztymo negirdėsi judėjimo pilvo, arba girdisi labai silpnai. Pas sveiką-gi gyvulį nesunku iszgirsti, kaip pilvas ir žarnos, varinėdamu suēsta maistą braszka, sznabžda. Iszpustas pilvas varo augsztyn plaučius, pertai gyvuliui darosi sunku kvėpuoti. Iszsiptęs gyvulys neēda ir neatrajuoja (negromulioja).

Lengvesniuose priepuoluose, vėjai palengva gali iszeiti laukan per snukį ir visa nelaimė pasibaigia. Bet kaip jau pasakytą, kitąsyk gali trukti žarnos ir pilvas; žinoma tada gyvulys gaiszta.

Pagelba. Reikia kuonogreicziausiai isznai-
kiti pilvo vėjus. 1) Juos galima iszleisti per
gerklę. Ir sveikas gyvulys atsirugdamas iszlei-
džia pasidarčius pilve vėjus. Taip gali pa-
daryti ir iszsisputęs gyvulys. Dėlto pasidarius
sziaudinį rysį, storio kaip ranka, reikia paža-
boti juomi gyvulį ir galus ryszio surishti už ragų.
Galvijas, norėdamas iszmesti isz snukio rysį,
pradeda visaip vartyti liežuvį, ir pertai tankiaus
pradeda riaužsėti. Toliaus, iszbružinus gerai
sziaudų gryžte pilvą, reikia liepti dviem žmonėm,
vienu kartu, iszlėto spaudinėti delnais abudu tusz-
tymu. Nuo to vėjai muszis lauk per gerklę.
Ant galo reikia vadžioti gyvulį po kiemą. Men-
kesniuose atsitikimuose gali užtekti to, kas pasa-
kyta. 2) Baisiesniuose-gi atsitikimuose reikia elg-
ties kitaip, nės kaip bematai, gali buti po gyvu-
liui.

Reikia duoti gerti kalkių pieną, kuris
sugeria pasidarčius pilve vėjus.

Kalkių pienas darosi taip: sžaunksztas gesitų
kalkių iszmaiszytas kvortoje vandens, tai ir bus
kalkių pienas. Tokio pieno duoti ant sykio po
vieną kvortą (litrą); jaigu nuo vieno sykio tusz-
tymai neatslugs, reikia už ketvirczio (bertainio)
valandos vėl duoti kvortą. Bet nereikia užmirshti
apie braukymą pilvo ir vadžiojimą gyvulio.
Ant kalkių pieno duokite nors pelenų su van-
deniu. 3) Sunkiausiuose atsitikimuose geriausiai
perdurti pilvą ir per tą skylę iszleisti laukan
vėjus. Pilvui perdurti yra tam tyczia padaryta
prietaisa, kurią troakaru vadina. Troakaras
tai yra plieno smailikis geležinėse maksztyse.
Maksztys plonos, smailios, kiauros, abiejuose ga-
luose skylė. Smailikiu įkisztu į maksztis duria
į pilvą taip, jogiai įeina į kuną maksztys iki kriau-
nų troakaro, smailikį paskui isztraukia, o maksz-
tys liekasi kune ir per jas pradeda eiti szvilpdami
vėjai. Jaigu maksztys užsikemsza, tai įkiszta smailikį
ir vėl jos atanka. Bet ką daryti, jaigu troakaro
nėra? Tada galima perdurti pilvą gyvuliui asz-
trumi peiliu. Kaip ir kur durti? reikia į patį
vidurį kairiojo tusztymo, tarpu klubo ir paskuti-
nio szonkaulio, durti nuo virszaus žemyn ir į
pryszakį, taip, idant jaigu troakaras būtų ilges-
nis, tai kad jo galas perlindęs per gyvulį patai-
kytu tiesiog į kelį tiesėsės kojos.

Norint jau tusztymai atslugo, vienok troa-
karo (maksztių) nereikia imti isz kuno, tiktai
užkimszus jį isz lauko tyru (czystu) daigtu va-
vadžioti gyvulį isz lėto. Vėjai, kurie pilve buvo
iszėję, neužilgio vėl gali pasydaryti. Tada rei-

kia atkimszti troakaro maksztis ir iszleisti vėjus.
Per kokią valandą (adyną) palaikius troakaro
maksztis pilve galima jas isztraukti, jai tuszty-
mai atslugo ir nesipuczia daugiau. Krasztus pa-
žeidos (ronos) reikia sulyginti tyrais pirsztais ir
užtepti terputyno, deguto, ar ko kito, idant ne-
estu vabalai.

Peiliu duriasi istrižai taipgi, kaip ir
troakaru, tai yra, idant galas geležtės peilio tie-
siog žiurėtų į kelį tiesėsės pirmutinės kojos. Asz-
menys peilio turi but atkreiptos žemyn, pentis-gi
augstyn. Įvairius peilį į pilvą, reikia pakreipti
jį skersai taip, idant jo szonai atsikreiptų viens
į virszu, kits į apaczią, o aszmens su peneczia — vie-
nos į pryszakį, kita į pasturgalį. Tada padarytas
peiliu plyszys iszsiskės ir paliai peilį pasidarys
isz abiejų pusų trikampės skylės, per kurias
ir iszszvilps vėjai.

Iszputimas avių tuomi yra blogesnis, kad
vienu kartu jų iszpunta digecziai, o pagelbą rei-
kia daryti tuojaus. Tai-gi dėl jų nieko daugiaus
nelieka, kaip tik įvaryti iki tusztymų į szaltą
vandenį. Szaltas vanduo sutraukia pilvą, o nuo
to dalis vėjų iszeina isz pilvo per gerklę. Pa-
laikius kiek laiko avis vandenyje, reikia paskui
bent kokią valandą iszlėto varinėti jas, idant ap-
sziltu. Jaigu iszputusių avių nedaug, tada ga-
lima ir su jomis daryti taip, kaip ir su galvijais,
žinoma, jai tik yra gana iszmingingų žmonių, ku-
rie galėtų viską gerai atlikti. —

(Galas.)

Kaip pažiti, kiek turi metu arklys.

(Tasa)

Penkių metų arkliai turi jau visus antraeilus
(tikruosius) dantis. Krasztiniai pryszakio dantys daauge
iki kitų.

Iki penkių metų arklio metus gali pažiti ir
pagal jų dygimą ir pagal dylimą. Apatiniai dantys
dygsta teisiaus, nē virszutiniai, pertai įpatingai reikia
žiurėti ant apatinių.

Toliaus-gi, po 5 metų, senuma arklio gali numanyti
tiktai pagal dylimą dantų, kaip apatinių, taip ir virszu-
tinių. Apaczios dantys nudyla greicziaus, ne virszaus.
Duobutės virszutinių danczių isznyksta *trimis metais* pas-
kiaus už duobutes apatinių.

6 metų arklys — neturi duobuczių ant vidurinių
apaczios dantų. Duobutės tarpinių ant pusės menkesnės
už duobutes krasztinių.

Septynių metų arklio viduriniai ir tarpiniai apa-
czios dantys be duobuczių, kramtomos pusės jų lygios.
Krantai krasztinių apatinių, kaip isz lauko, taip ir isz-
vidaus lygaus augszczo.

Asztonių metų visi apatiniai pryszakiniai be duo-
buczių. Duoputės vidurinių virszutinių tokio gilumo,
kaip nago juodymas, tarpinių, kaip 2 juodymu, o krasz-
tinių, kaip 3 juodymai.

9 metų — viduriniai virszaus dantys be duobių.

10 metų — duobutės tarpinių virszutinių isznyksta.

11 metų — visi pryszakiniai dantys, ir apatiniai
ir virszutiniai, neturi duobuczių.

Nuo 11 metų amžį arklio pažysta pagal tai, kaip iš-
rodo nudilusios pusės dantų.

12 metų — nudilusi pusė vidurinių apatinių suvis
apskriti, kaip ratukas, o virszutinių vidurinių pailga
(ilgis 5, plotis 4):

13 metų — tarpinių apatinių kramtoma pusė ap-
skriti, tarpinių-gi virszutinių pailga.

14 metų — krasztinių kramtomos pusės — apa-
cijoje apskriczios, virszuje-gi pailgos.

15 metų — visų apatinių kramtomos pusės ap-
skriczios, virszutinių-gi apskriti tiktai pas vidurinius.

16 metų — tarpiniai virszutiniai apskriti.

17 metų — krasztiniai virszutiniai apskriti.

18 metų — viduriniai apacijoje trikampi.

19 metų — tarpiniai apacijoje trikampi.

20 metų — krasztiniai apacijoje trikampi.

21 metų — viduriniai virszuje trikampi.

22 metų — tarpiniai virszuje trikampi.

23 metų — krasztiniai virszuje trikampi.

24, 25, 26 metų galai dantų vėl darosi pailgi.

Yra dar kiti ženklai, kuriuos ir-gi nereikia už-
mirsztii, menant arklio metus.

Taip: kuo arklys senesnis, tuo jo dantys darosi
siauresni, tuo tarpai tarp jų esti platesni; jauni dantys
panaszus į kukius; senatvėje-gi, taip apie 20 metus, jie
išzrodo lyg kaltai.

Toliaus jaigu kanopos (nagos) baltos, tai jaunų

arklių jos szviesiai rausvos, lygios — senų-gi tamsios, su-
aizję (nelygios); pas jaunos arklius jos esti išszitęsu-
sios daugiaus pagal ilgį arklio į senatvę-gi darosi
platesnės, išsziplerina.

Arkliai tamsaus plauko apie 14—16 metus pra-
deda žilti: ant antakių, ant kaktos ir aplink akis pasi-
rodo žili plaukai, kaip kada pražyla net visą galvą.

Ant galo dar ir tai reikia atsimti, kad ne visų
arklių dantys lygiai dyla. Kuo kietesnį paszarą jie
ėda, tuo greicziaus sudyla dantis. Jaigu kiek laukai
prie smėlių (piesku), žvirgždų, paupiais, tai tokių uki-
nių (gaspadorių), arkliai pagal dantis išzrodo senes-
niais, nės jie greicziaus nusidilina dantis. Yra dar
arkliai labai kietų dantų. Tokie arkliai išzrodo jaunes-
niais pagal dantis. Dar buna tokie arkliai, kurie turi
negerą papratimą viską krimsti dantimis; jie greicziaus
nusidilina savo dantis ir išzrodo senesniais.

Taipos-gi nesiduokite apsigauti apgavikams-prekė-
jams (cigonams), kurie moka išzdegiti ildeginiais dantimis
duobutes, arba papieluoti krantus (vidurinės pusės)
duobuczių. Jaigu dantys nupieluoti, tai arkliui susi-
cziaupus jie dailiai nesusieina; nesugadinti-gi tyczia
dantys turi dailiai sueiti savo kramtomomis pusėmis.

Iki 5 metų, pagal dygimą dantų, gali labai lengvai
pažiti, kiek turi metų arklys; toliaus-gi reikia labai
atsargiai mti arklio metus, nes lengva apsirikti.

Ant galo pagalios trumpai viską atkartosiu.

I.

Arklio amžis	Pirmaeiliai dantys.			Antraeiliai dantys.					
	10—16 dien.	4—6 nedėl.	6—9 mėn.	2 ¹ / ₂ m.	3m.	3 ¹ / ₂ m.	4m.	4 ¹ / ₂ m.	5m.
Dygimas dantų	Viduri- niai	Tarpi- niai	Kraszt- niai	Vidur	—	Tarp.	—	Krasz	—
Pradžia dylimo	—	—	—	—	Vidur	—	Tarp.	—	Krasz

II.

Vardai dantų	Dylimas dantų.			Pailgi			Apskriti			Trikampi			Pailgi (vėl)		
	Vidu- riniai	Tar- piniai	Kras- tiniai	V.	T.	K.	V.	T.	K.	V.	T.	K.	V.	T.	K.
I. Apatiniai	6m.	7m.	8m.	9	10	11	12	13	14	18	19	20	24	25	26
II. Virszutiniai	9m.	10	11	12	13	14	15	16	17	21	22	23	—	—	—

Gr.

Apie kirmes, kuriomis žmonės užsikreczia valgydami jautiena ir kiauliena.

Išz ligų, kuriomis žmonės apserga, nekurios
paeina nuo tų kirmėlių, ką gyvena žmogaus kune.
Daktarai ilgą laiką nežinojo, kokių būdu tie ne-
praszyti svečiai pakliuva į žmogų, dėlto-gi jie vi-
saip mislyjo; vieni mislyjo, kad kirmelės atsiranda
išz nesuvirito, sudegusio viduriuose valgio, kiti-gi,

kad nuo gėrimo neczysto vandens. Ne daugiaus
kaip 30 — 40 metų atgal, tiktai tikrai išztyrė
atsiradimą pas žmogų kirmėlių. Mokiti vyrai,
daugiausiai vokiečiai, pradėjo tyrinėti ne tik
žmogaus kirmėles, bet ir tas, kurios gyvena gy-
vuliuose, nės lengviaus patėmyti, kaip jos gyvena
pas gyvulius, ne kaip pas žmogų.

Mokiti vyrai betyrinėdami patėmyjo, kad
katės užsikreczia kirmėlėmis nuo pelių; avys —
nuo žolės, suteptos szuns mėszlu, arba prarijusios

slięką, ar repliojanti po żolę szmalżi; toliaus persitikrino, kad žmogus užsikrečia kirmėlėmis, valgįdamas žalią, nedavirįtą arba nedakeptą mėsą, o taip pat ir jai neczuiniai esti pagamintas valgis. Išz tikro, žmogus gali užsikrėsti, suvalgęs mėsos kashnėli, užkrėstos labai maža kirmėlaitė, vadinama tri kina; taip pat gali apsirgti, jai, paglostęs kelis kartus szunį ir nenumažgojęs rankų, paįmsi duonos kashnėli; su ta duona gali praryti szimtus kiauszinėlių taip vadinamoss szuninės puslėtos kirmėlės, prilipusių nuo plaukų szuns prie rankų, o nuo rankų prie duonos.

Dėlto-gi negerai glostyti szunis ir duoti jiems laižyti rankas. Daktarai priskaito apie dvidešimti skyrių visokių kirmėlių, gyvenanczių kune žmogaus: išz jų septynios veislės atsitaiko labai dažnai. Vodingiausios išz tų visų kirmėlių yra trys, kurios papuola į žmogaus vidurius, valgant kiaulieną ar jautieną.

Taip vadinamas kaspiniķas arba kaspinkirmis, atsiranda pas žmogų išz kiaulienos: tai yra nemaža, paplokszi, kaip raiksztis kirmėlė; pirmgalis jos siauras ir laibas, pasturgalis-gi daug storesnis ir platesnis; ant paczio pirmgalio aiskiai matoma galva, kaip spilkos galvėlė; išz szonų ant galvėlės matyt per padidinanczius stiklus keturi spenėliai, o tarpu jų snapelis su kabliukais; su snapėliais kaspiniķas prisisiurbia, o su kabliukais prisiseiga prie žarnos ir taip stipriai, kad norėdamas jį atplėszti, greičiaus per pusę nutrauksi, nē tai padarysi. Kunas kaspiniķo sudėtas išz daug sanarėlių — juo didesnių, juo arczius pasturgalio; tokių sanarėlių esti suangusiam kaspiniķe iki 1600; ilgis kaspiniķo iki pusantro sieksnio. Uodeginiai sanariai, kaip tik pribresta, atsiskiria nuo kuno ir sykiu su žmogaus mėsžu iszeina laukan; vietoje jų, tarp galvos ir pirmo sanarėlio, užauga nauji, taip, kad suangusis kaspiniķas susideda visados maž-daug išz vienodo skaitliaus dalių. Seniaus daktarai nežinojo, kad vietoje nutrukusių sanarėlių užauga kiti; pertai-gi jie, mieruodami visus sanarėlius, atsidalinusius per kelis metus, mislijo, kad kaspiniķas gali daaugti iki 10 sieksnių ilgio; suprantama, kad tai neteisybė. Kaspiniķui nereikia nē stemplės, nē pilvo, nē žarnų dėl savo maitinimosi; jis gyvena plonose žmogaus žarnose, kur valgis suvis suverda, pavirsta į skystimus; szitie tai žarnų skystimai tiesiai persisunkia į jo kuną, jais jis ir minta.

Yra dar ir kits kaspiniķas; juom žmogus užsikrečia ne kiaulieną, bet jautieną valgant; jis dizekziai įvairuoja nuo apraszto kaspiniķo; taip, ant jo galvukės yr keturi spenėliai, bet nēr nē snapelio, nē kablelių; sanarėliai kur kas didesni; pats kaspiniķas kur kas ilgesnis — jis daauga iki 3 sieksnių; szis kaspiniķas taip pat gyvena

plonose žmogaus žarnose ir taip pat minta jų syvais.

Dabar paklausite, išz kur tos kirmėlės atsiranda pas kiaules ir galvijas? Kad atsakyti ant szito klausymo, primisių, ką angszezius sakiau, o tai, kad laiks nuo laiko pasturgaliniai kaspiniķo sanarėliai, su iszbredusiais kiausziniais, atsiskiria ir su žmogaus mėsžu iszeina laukan; kiaulės be-begindamos patvoriais, praryje su mėsžu ir kiauszius kaspiniķo; taip pat kiauszius gal praryti ir galvijas, jai mėsžas papuls ant ganyklos. Viduriuose kiaulės, arba galvijo, išz kiauszių iszeina nedidelės apskreziuos puslėlės, kurias galima matyti tik tai per padidinanti stiklą. Szitos puslelės, pakliuvus į kraują, atsiduria plonose gyslelėse, išz kurių jau negal iszeiti. Puslelė apsis-tojus tokioje gyslelėje per 8 arba 10 dienų užauga iki žirniui. Tokius apskritus žirnius dažnai gali rasti kiaulienoj ir jautienoj; juos vadina rajum. Jai žmogus valgys mėsą su rajum žalią arba negerai iszvirta, nedakepta, tai jo viduriuose per 2 — 3 mėnesius, išz puslelės, iszaugs kaspiniķas; gerai virita, arba iszkepta mėsą, nors ji butu ir su rajum, ne kenkia, nēs visos puslelės galą gauna; už taigi geriaus niekados žalios mėsos nevalgyti.

Kaspiniķas daro žmogui daug blogo: skystimus reikalingus žmogui jis siurbia, valgis ne taip gerai verda, viduriai genđa ir t. t.; abelnai, žmogus nekartais visai silpst, atsiranda dar tasymai, o naktimis dantų griežimas.

Iszvaryti kaspiniķą išz vidurių gana sunku, nes tie vaistai, kurie kenkia jam, kenkia ir pacziam žmogui. Gerai duoti nuo kaspiniķo žolę, vadinamą „kusso“ (kusso galima gauti aptiekoj); priimti kusso reikia nors kokius trissyk po žiupsnį per adyną. Nuo kusso kaspiniķas tik apkvaista, o negaiszta; užtai-gi praėjus 2 — 3 valandomis reikia priimti ricino aliejuko dėl iszliuosavimo vidurių; su mėsžu iszeina tada ir kaspiniķas. Tankiai atsitaiko, kad visas kunas kaspiniķo iszeina laukan, o galva pasilieka viduriuose; tada žmogus ne pasveiksta: per 2—3 mėnesius, vėl iszauga kaspiniķas.

Geriausia roda — saugotis užsikrėsti kaspiniķu; tai lengva datirti: ne reikia tik tai, kaip kiekvienas tai gali suprasti, valgyti žalios arba pusžalės kiaulienos arba jautienos; didelis karsztis nugaluoja pusleles.

Treczius žmogaus neprietelius, yr trikina; jaje užsikrečia valgant kiaulieną; trikina baisesnė už kaspiniķą. Trikina esti pas žmogų dvejopa. Viena, senė trikina, gyvena žarnose, kita-gi jauna, ji raumeniuose. Senė — trikina, tai balta, laiba, kaip vortinklis, kirmėlaitė; ji taip maža, kad sunku net ake įžiūrėti; patelė visados esti didesnė už patinuką.

Jaunoji raumeninė trikina da mažesnė; ja gali įžiūrėti tikrai per padidinanczius stiklus; ji raumenise esti visados susisukus į vingį. Tokių raumeninių trikinų vienam kasnelyje kiaulienos gali būti į 15,000. Bėgis gyvenimo trikinos yr gana ypatingas. Jai užvalgysi kiaulienos, kurioje yr susivingiavusių trikinų, tai jos viduriuse pradeda augti, pavirsta į senes ir gimdo vaikus — mažas kirmelaites su smailiais pirmagaliais; maž-daug už dviejų nedelių, szitos jaunos kirmelaitės, praduria smailgalium žarną ir ar su krauju, ar paczios krutėdamos, išsiskirsto po visą kuną; tankiausiai jos apsistoja raumenise, ypacz perkloduose ir krutinėje; ten jos, sziek tiek da paugejusios, susisuka į vingį ir taip pasilieka ant visados.

Žmogus, užsikrėtęs trikinomis, pradeda iš pradžių sirgti viduriais: verczia jį vemti, smarkiai vidurianja, lyg rodos, kolera jį užpuolė. Sopuliai raumenise atsiranda, sulyginant, ne greit — tikrai 2 arba 3 nedelioms perėjus, kada jaunos trikinos pradeda kraustyti į raumenis; jai trikinų esti daug, raumenys darosi minkštais, gležnais ir ne gal daugiaus kunui tarnauti. Tokie ligoniai guli tankiausiai nesijudindami ant vietos, sulenkę rankas ir kojas, nes kiekvienas pajudinimas sąnario surisztas su dideliu supuliu. Jai trikinos patenka į raumenis koserės, arba gerklės, tai ligonis negali ryti valgio ir užkimsta. Mirszta nuo szitos ligos daugelis: iš szimto susirgusiųjų bent 30 pasimirsztą.

Trikinos, kaip sakiau, daugiausiai kraustosi į perkloodus ir į krutinės raumenis, reikalingas dėl kvėpavimo; žmogus užtai-gi mirszta tankiausiai nuo užtroszkimo, negalėdamas kvėpuoti.

Gydymas szitos ligos yr sunkus. Jai žmogus, užvalgęs žalios kiaulienos, susergera viduriais (taip kaip buvo pasakyta) ir ypacz, jai ne viens, bet keli sykiu, nuo tos paczios mėsos, tada galima mislyti, kad apsergera nuo trikinų ir duoti tuojaus ricino aliejuko dėl išzliuosavimo vidurių, kad išzvaryti lankan ir trikinas. Bet kada trikinos pradeda kraustyti į raumenis, tada nė jokių vaistų negalima pagelbėti, nes nēr tokio vaisto, kuris jas tada galētu nugaluoti.

Geriausią rodą sergėtis užsikrėsti trikinomis; dėlto-gi niekadose nereikėtu valgyti žalios arba pusžalės kiaulienos; didelis karsztis, kaip antai karsztis verdanczio vandens, užmusza trikinas, lygiai kaip ir kaspiniško pusleles. Atskirti užkrėsta trikinomis kiaulieną nuo neužkrėstos, sunku: tai gali parodyti tikrai daktaras su padidinancziais stiklais. Vokietijoje labjaus žmonės papratę valgyti žalią mėsą, nē Rusijoje ir Lietuvoje; ten tankiaus ir susergera nuo trikinų: taip nekartais visi sodžiai susergera, kaip

nuo kokios pavietrės; dėlto valdžia ten paskyrė urėdņikus, kurie turi peržiūrėti visą tą mėsą, kuri parsiduoda ant turgaus. Jau Rusijos dideliuose miestuose įvesta apžiūrėti kiaulieną mėsos kromuose; prie apžiūrėto kumpio prisideda peczvietė, ir tada, tokį kumpį nusipirkęs, gali be baimės valgyti ir žalia. X.....

Žinios iš Lietuvos.

Iš Žemaitijos.

Apie *Mankunus*, Resiainių pavietį, Girkalnio parakvijos, buvo szitoks atsitikimas: vienam vyrui kilo ant szono votis (pakunė) taip didelė ir baisi, kad žmonės patys ne galėjo duoti rodos, bet dėl gelbėjimo szito vyro atvežė daktarą Kavalewskį iš Raszczių. Daktaras prakirto votį, tanis išzėjo ir rona išzgijo. Matė tą operaciją keli kaimynai. Netrukus, kitam žmogui pradėjo vėl paveidus votis kilti ir norėjo ten vėl tą patį daktarą vežti, bet viens iš vyrų, macziusių kaip daktaras anam votį prakirto, pasake:

— Kam czia reik daktarui pinigų mokėti ir asz tą darbą galiu atlikti!

Paėmė ylą, idant votį ant szono pradurti, bet kaip su ja į szoną įdurė, žmogus tuojaus gavo mirti.

— Apie Vadžgirį *Paskiniuose* toje pat pavietėje brolis brolių užmuszė. Broliai tarp savęs provojo dėl paczios, nēs viens iš jų buvo apsivedęs. Taigi tas, kur bernu buvo, išzvedė į miszką apsivedusį malkų kirsti, mislydams, kad nieks ne matys. Su pagaliu ten užmuszė savo brolių, o namo parėjęs pasakė, kad arklys jį ant smerczio nuspyrė. Kaip tik viens kaimyns, kur matė, pradėjo liudįti, užmuszėjėjas iš namų išzbėgo ir slapstės po miszkus per keles dienas, ir norėjo surinkti sziek tiek pinigų nuo giminių, idant į Ameriką išzbėgti, bet tuom tarpu policija jį suėmė, ir pristatė į Resiainius.

— Apie Resiainius daugel žmonių parduoda savo žemes ir eina į Ameriką. Tame kraszte kalba, kad dalyš savo dvarus į dalis tarpe žmonių po 4 desentinas ant žmogaus, ponams liks tik po 5 valakus (szimtą desentinių). Sako, kad taip pat darys ir su karaliszka žeme. Žmoneliai labai džiaugias, kad sulauks vėl žemės. Žmonės rokuoja, kad ne reikės jau praszyti nuog maskolių daleidimo spaudos, nēs prusai duos mums tiek knygų, kiek tik reikės, be loskos maskolių ir kad ten spauda yra valnesnė, viską gal spaudyti, nēs nėra praklemtos cenzuros.

Maskoliai, matydami, kad daugel žmonių eina į Ameriką, o norėdami užgyventi nesenei užkariautas žemes, kalbin žmones eiti į Turkiją, duodami ten po 20 desentinių žemės. Sako, kad jau daugelis ten užsiraszė. Išziblaszkys bent lietuvei po visus kampus svieto! Bet ir savo pažadėjimus ar išzpildįs maskoliai.

Žinomas archeologas, sąnaris ciecoriszkos rusizkos draugystės p. Volteris, važinėja po Žemaczius, ardydamas milžinkapius ir pilekalnius ir jieszkodamas ten senoviszkių dalykų. Nuvažiavo nesenei pro Resiainius į Jurbarką.

Burmistras miesto Resiainių, Piusas Kaminski's, buvo subludęs, viens susiedas ir jō seserė vežė jį į Petropilį dėl gydymo, tuomtarpu arti Pskovo, jis szoko laike ėjimo trukio išz vagono ant kruvos akmenų ir ant vietos užsimuszė. Nesenei jį laidojo Resiainiuose.

Koznas svaras kiaulių szerių kasztuoje Amerikoje 25 rublius, o tai dėlto, kad ten kiauless yra plikos. Musu moters, kurios važioja į Ameriką, užsimanė dėti

sau po drabužiais tuos szerius ir vežti į Ameriką, dėl naudos siauczių ano kraszto.

Kaip mažą pelną tur lietuvistė išz ponybės, gali suprasti išz to, kad tarpė jų lietuviski rasztai mažne nesiskleidže. Vieni sako, kad anų ne gal gauti, antri kad bijo maskolių, tretieji kad ne numano kalbos, nors visi žino, kad su sziaimyna kitaip ne kalba, kaip lietuviszkai. Kiti vėl, norėdami išzversti lietuvius į lenkus, iszraszo jiems isz Varszavos „Gazeta Swiąteczna“. „Zorza“ ir knięges lenkiszkas prisiulo. Rėdytojai tų lenkiszku žmonių-laikraszczių man pasakojo, kad niekur jie nebetur taip daug prenumeratorių, kaip Lietuvoje, kur skaito kuodaugiausiai, labai dejudami, kad ukinįkai lenkai nėra taip norus ant skaitymo. Per tat galima iszmanyti, kaip daugel galėtu turėti skaitytojų lietuviszki laikraszcziai, kad lenkiszku nieks ne prisiulitu ir gavims lietuviszku ne but taip sunkus. Dyvinas daigtas, kad daugel isz žmonių nieko ne žino apie lietuvisziskus laikraszczius, o skaito maskoliszkus ir lenkiszkus. Amerikoniszki lietuviai paplatino daugel žinių apie lietuvisziskus rasztus, prisjunsdami isz Amerikos savo gazetas.

Pagailėtinas daigtas, kad iszdavėjai lietuviszku knių Prusuose užkert vieni kitiems kelius, taip, kad pas mus gali tik gauti dvasiszku knių, o svietiszku ir moksliszku suvisum nėra. Dar pas mus mažą agitacija. Jegut sako, kad dabar daug knių eina, tai asz sakau, kad jų gal eiti dar deszimt sykių tiek.

Resiainiuose žydai taip didelę galybę įgavo, kad jau iszvižo visus krikščioniszkus kromus; yra dar tik mėsinikų, kurie kiauilienu kupcziauja. Kad ne butu dėl žydų „tref“ — ir su tuom tavoru prekiantu.

Musu jaunumėnė, kuri lanko maskoliszkas iszkalas, labai noringai, miestuose ir po kromus, kalba maskoliszkai. Bet dėkui Dievui pradėjo jau skaityti lietuvisziskus laikraszczius, gal kitais apšivers! Liudna yra žiūrėti, kaip taip vadidami „ucziteli“ (mokytojai), per karaliszkas dienas po goltu varo mokytinius — katalikus į cerkves, o tie kaip avys ten eina!

Tie, kurie buvo *Panevežio* cerkvėje, tame laike, kada popas lietuviszkai savo „službą“ laikė, sako daugiau jis nieko nemoka giedoti, kaip tik „Pasimelskim!“ (Pomolimsia)

— *Titavėniuose* Resiai. pav. pirm kelių metų pastatė cerkvę szale bažnyczios, bet aname kampe burliškai taip yra nedievobaimingi (?) kad ir nedėlioms cerkvė stovi tuszczia, o viens tikt popas ir jo deczoks gieda, laukdami gal kas isz katalikų ateis (!). Ir tas popas lietuviszkai mokinasi. Gal netrukus, kaip ir tas *Panevežis*, lietuviszkai užgiedos: „Pasimelskim!“

Szaulėniuose, *Szaulių* pavietėje yra pastatytas paminklas su keturioms varnoms ant kampų, ant paminklo nugalėjimo maiszto 1863 mete, isz pinigų po bizunu surinktų nuo žmonių. Dabar tas paminėjims yra labai apdrisęs. Urėdnikų, norėdami dizeziai arielkos atsigerti, renka ant jo pataisymo pinigų, dar pirm kelių metų ir dabar anuos renka, o tas stulpas stovi ant vidurio rinkos be tvoros, apderktas nuo žydiszku karvių ir mieszczių kiauilių. Taip tai yra užlaikomi maskolių paminėjimai!

Pas mumis eina žinia, kad lietuviai Vilniaus rėdybos jau visi iszvirto į gudus arba lenkus, o jau tarpe jų nėra nė vieno dabar mokanczjo lietuviszkai rasztyti. Vieni isz jų iszmirė, antri į gudus iszvirto, o tretieji lietuviszkai užmirszo, taip, kad jau aname kampe nėra nė vieno, kuris galėtu korespondenciją lietuviszkiems laikraszcziams parasztyti. Gerai butu, kad isz musų

kampo kas nors ten pakeliautu ir pažiūrėtu ar dar nėra ten nors vienas bobulės lietuvinikės ir mums apie tą pranesztu. Apie latvius-katalikus, kurie gyvena Vitebsko rėdyboje, maž te žinome, nors jie pagal kalbą yra arcziausi dėl musų. Girdėt tikt, kad ir jie pradėd judėti, nės spaudina savo knięgas Prusuose.

Trys dalykai kuolabjausiai žudo pas mus lietuvisztes: sudai, iszkalas ir kareivystė. Lietuviai tur didelį norą prie provų. Provojas su savo tėvais, broliais, szvogetiais, ponais ir t. t. ir per tą iszsimokin maskoliszkai, nės ten vieszpatauja maskoliszka kalba, isz to, žinoma, valdzia džiauges, nės kur du muszas, ten tretysis vag. Nekurie vienok yra taip protingi, kad tarpe savės moka ir namieje apsirokuoti, ne eidami į sudus. Liudna žiūrėti, kad musų žmonės iszvarė jau lietuviszka kalbą isz valszczių. Dar po metų 1862 visos *sudo popieros* Žemacziuose buvo *raszomos lietuviszkai*, bet tas viskas prazuvo, kaip tikt į savo kanceliarijas maskolius rasztintikus įleido, nors turi, ir savo gana mokytų vaikinių, kurie galėtu jų vietą užimti ir duoną turėti.

Iszkalas taip-o-jau platin tarpe musų maskoliszką, tikėjimą, kalbą ir mislį. Dėlto kuogeriausiai jos ne lankyti. Isz kariumenės vėl kareiviai, kaip tikt pagrįszta, tuojaus tur pasigirti, kad maskoliszkai moka. Tankiai atseitinka, kad jie tarpe savės suėję, kalba maskoliszkai.

— Mokyti daktarai lietuviai eina į kitus kampus svieto, įjeszkodami duonos, o czia pas musų užgulė daktarai žydai, maskoliai. Resiainiuose nėra nė vieno daktaro kataliko lietuvio ar lenko. — Po velykų 50 genčių žydiszku iszeina į Ameriką isz Resiainių.

— Maskoliszkoji gazeta „Sviet“ № 34, 35, 36 raszo, kad laike karės su vokiecziais maskoliai paleis „raudoną gaidį“ (gaisrą) ant musų stogų, rubavodami, kad po maskolini vokiecziai nieka neberastu Lietuvoje, ir Lenkijoje. O № 60 to laikraszczio yra paraszta, kad visa pietinė Maskolija, budama po įtekme kolonistų vokieczų priima naują vierą „Sztundą“, paeinančią nuo Liuterio vieros, ir kad maskoliai ano kraszto gir ir myl labai vokieczius, per tat maskoliai labai nepakajingi. *Aitvaras.*

Iz Kretingos. Žemacziuose, Kretingos klišztorių atsitiko stebuklingas iszgijimas nuo ketverių metų sirgusio kunigo Sipavicziaus.

„Kunigas Sipaviczius pragulėjo daugias neg 4 metus ant lovos, kaip rąstas; gulėjo po kelias dienas kaip negyvas, užmerktomis akimis, be jautimo; vieną kartą gyditojas durė jam adata į ranką ir tai neparodė nė jokio jautimo. Atvažiuodavo pas jį visokie gyditojai, nė vienas isz jų nepasakė, kokia jo liga. Nė vienas žmogus kalbėdavo, kad tokiam žmogui geriaus būdų numirti, ne ką taip gyventi. Kad jau žemiszkiejie gyditojai nebegalėjo jo iszgydyti, pažistamieji ligonio, o ypatingai davatkelės ejo įjeszkoti pagalbos pas Augszciausįjį dangaus ir žemės Gyditoją. Su tą itenciją atkalbinėjo jie Rožanczius, vaiksztinėje Stacijas ir kitas maldas kalbėjo. Užtikro V. Dievas iszklausė jų praszyimo, nės praėjusių 1889 metų paczioje dienoje Rožanczinės Panos Marijos kilo ligonis nuo lovos. Toje dienoje tarnas jo iszėjo isz namų su kokuom ten reikalu, palikęs savo ligonį vis tam pacziam buvyja — gulenti be žodžio. Praslinkus valandai, kad jis pagrįzo, rado savo ligonį vaiksztčiuojanti po kamarelę, o kad iszvydo savo tarną, pradžiugęs pratarė: Stasiau, Stasiau! apėmė jį ir pabucziauvo. Paskui tarnas paklausė jį, kokuom budu atsikėlęs, ir jam pradėjo sziaip apsakinėti: „man pasirodė szvencziausia Pana Marija su Vieszpatiem

Jezum ant rankų ir pasakė; „Kelkis, gana tau gulėti“ ir asz tą paczią valandą szokau nuo lovos ir vaikszoju ir kalbu“.

Valgyti, valgo kaip kiek vienas sveikas žmogus; kalba iszmintingai; kas buvo pirm ligos — nieko neatmena, ir poterius užmirso; tarnas iszmokino jį žegnotis ir tai vien pildo. Dabar sėdi užsidares kamarėleje, nuo žmonių szalinasi; peczių pats kurena, tik tai reikia jam malkų parneszti. Kaip — tik tai aplink gyvenantieji pajuto, kad taip stebuklingai kunigas iszgijo, atsiuntinėjo dėl jo po keletą kapeikų, už kurias perka visokias žolelės, verda jas, geria ir tuomi bovįjasi.

Kielkutis

Žinios isz svetimu szaliu.

Didžiausis marių gilums. Paprasta yra tarp mūsų žmonių sznekta, kad marių gilums esąs toks pat, kaip dangaus augsztimas, ir kad nieks aną ne dasėksės. Danguaus augsztumą, tiesa, nieks ligi sziol dar ne susekė, nors mokslincziai jau ir mok apskaityti atstumą mažne visų žvaigždžių ir saules nuo žemės, matomų ant dangaus skliausmo. Bet marių gilumą jie jau senei szžinojo. Mūsų prastos marės, kaip antai Baltijos marės už Klaipėdos ir Liepojaus, arba Juodosios marės į pietus nuo Maskolijos, arba Vidžeminės marės, tos visos netur daugiaus, kaip 3 verstus į gilumą, o tulose anų sekliose vietose atrandi jau dugną per pusę versto po vandeniu. Bet tos visos marės tėra tik tai marelės, palyginant su taip vadinamais Didžmareis, kurie tur po tukstantį arba daugiaus mylių platumo ir ilgumo. Kas bėgo į Ameriką, tas turėjo perplaukti vieną tokį didžmarį, Atlantiszkąjį, o už Siberijos tarp Azijos ir Amerikos yra dar kits, vadinams Didysis, kurs dar didesnis už Atlantiszkąjį. Tų didžmarių gilumą, žinoma, ne palygįsi su mūsų marių gilumu. Vienoj vietoj jie tur 4 verstus gilumo, kitoj 6, o dar kitoj 9 v. Giliausios vietos yra atrastos Atlantiszkam didžmaryje ne tolymai nuo Amerikos: viena tur 10½, o kita 11½ versto gilumo. Augszcziausis kalnas ant sviato yra Azijoje ir tur tik tai 6½ versto augsztimo. Tokiu budu marių gilums yra mažesnis dūsyk didesnis, ne kaip kalnų augsztums.

Storiausiu žmogumi ant sviato skaitosi Anglijoje viens turtingas pabirkants isz Londono, po pravarde Tamoszius Lemlis. Kaip mislyjat, kiek jis gal sverti? 12 pudų 8½ svarų, o į aplinkį per juosmenį suein jam be mažo pusantro sieksnio; tik, tik dviem vidutiniam vyram apkabįt. Lemlis niekados ne važinėję geležinkelio, bo niekaip negal į vagoną pro duris įsiristi. Užtat jis visados keliauja placziuose ratuose, kur jam vietoj sėdines pastatyta plati minkszta kedė.

Isz Karkovo gub. Maskolijoje. Pas mus paszoko szimet labai angstybas pavasaris. Parlėkė jau vieversiai ir szpokai ir pradėjo link-

smai savo daineles dainuoti. Pradžiugo taip-pat ir kaimiecziai, kurie buvo jau be pritruksta paszaro dėl savo aszvienių. Bandą visi tuojaus pradėjo leisti į lauką, kad nors mažumą kokios pasigraibstytu pageltusios pernyksztės žolės ir lengviaus sulauktu sziumetinės. Žieminiai rugiai pradėjo gautis ir, jaigu duos Dievs szilto litaus, tai mes negalėsime skustis ant užauglio ir skal-sos. — Bet kas tai gal buti? Ką tik spējo nusziolti sniegas, kaip szit isz pietu atsigriovė pas mus baisi daugybė žiurkių ir pelių. Nepraszyti tie svecziai vienok neilgai pas mus tevieszėjo; po keletu dienų jie jau nutraukė toliaus į žiemius ir mes dėkavojam Dievui, kad taip greitai nuo jų atsikratėm. Seniūseniausieje neatmen tokio dyvino užpludimo.

Didžiausia puszka (armota) ant visos pasaules tapo nesenei nulieta ir pargabenta į Kronsztatą, stovinti ant salos trijose mylėse nuo Petropilio. Ta puszka padaryta isz geriausio plieno ir sver isz viso 270,000 svarų arba 675 birkavus. Ilgio ji tur 6 su virszum sieksnius, o jos kulka tur į pusantros pėdos storumo. Szau-nant, galima su jaja per 3 myles pasiekti. Per minuta ji padaro dū szuvių, o per adyną 120. Viens toks szuvis sver 2,600 svarų arba 6½ birkavų, o jame vieno parako parein daugiaus negu pusantro birkavo. Užtat ir toks szuvis kasztuoja 2,700 rublių. Jaigu per verstą nuo tuos puszkos pastatysi geležinę sieną į 2 pėdas storumo, tai iszszauta kulka iszlyys per ją kiaurai. Tegul ir neprietelius Dievs serg nuo tokios bjaurybės!

Politika.

Ispanija. Vienam jos mieste, Valencijoje, atsitiko gale kovo mėnesio labai apgailėtinas ir papiktinantis maizstas. Liberalai ir respublikonys, prie katrų prigul mažne visi szito miesto gyventojai, labai įpyko ant savo karaliskos vyresnybės užtai, kad szį prisidėjo prie praplatinimo dvasiskai — katalikiszko krutėjimo tarp Ispanijos gyventojų. Dėkui tam krutėjimui tarp žmonių atsirado įvairios dvasiskos brolystės, daugybė klosztorių tapo naujai pastatyta, o jezavitai isz savo pusės atidengė ne mažai mokslaviecių, kuriose jie patys mokino ir užveizdėjo vaikus. Bet isz seno jau yra žinoma, kad Valencijos gyventojai, budami patys katalikais, niekados negalėjo jezavitų, nė kitokių zokonikų apkęsti. Užtat ir galima buvo tikėtis, kad vieną kart maisztui pakilus, maisztininkai neužmirsz užkabįti jezavitų ir iszties ant jų visą savo kersztą. Taip isztiesų ir atsitiko. Priežaszcia dėl dabartikszezio maiszto buvo susirinkimai ir pokilai, kuriuos užmanė padaryti Valencijoje karlistai. Szitaip vadin Ispanijoje visus tuos, kurie nor isznaikyti dabartiksztį Ispanijos parlamentą ir numesti jos karalių, o į jo vietą pakelti ant sosto kitą karalių, kurs, nesiklausdamas žmonių, turētu szalį valdyti. Sužinoję, kada viens karlistų vadas ketino atvažiuoti į Valenciją, gyventojai susirinko ant geležinkelio ir, pamatę jį iszlipantį isz vagono, pradėjo tuojaus isz visų pusių szvilpti ir szaukti: „Užmuszt karlistą!“ Policijai vienok pasi-

vedė laimingai nudangiti jį į gaspada; bet ir czia žmonių narsas ne liovės: jie ketino įsilaužti į vidų. Išgelbėjo jį tikrai vaikai, kuriuos policija pasisaukė ant pagalbos. Tada viena žmonių dalis leidos prie vieszbucio, kur karlistai visados susirinkdavo, išlaužė jo duris ir radus ten kelis karlistus, kurie pradėjo į juos iš revolverių sžadinti, primusze juos. Paskui viskas tuose namuose tapo sulaužyta į skeliaudis, sumestą į kruvą ir uždegta drauge su paczių vieszbuciu. Kita žmonių minia puolė tuom tarpu prie jezavitų kliosztoriaus ir mėgino jį taip pat uždegti, bet vaikai atėjus nebesuspejo tai padaryti. Neilgtrukus pribuvo iš aplinkinių dar daugiaus kareivių, kurie ir išvaikė susirinkusias minias namuosna. Ar ilgai pasiliks tyku, negalima žinoti. Gana to, kad gyventojai tebeketin dar atkerszyti savo prieszginiams.

Anglija ir Irlandija. Irlandija yra tai plati sala ir prigul nuo seno prie Anglijos. Jos gyventojai airai senei kažinkada tapo nukariauti ir nuvarginti Anglų, kurie atėmę nuo jų visą žemę, pasidalino ją savitarpia, o airus paczius prispyrė sav baudžiauninkauti. Taip ir laikėsi ten baudžiava ligi mūsų szimtmeczio. Kada pradžioje jo visose Europos szalise pradėjo naikinti baudživas, tapo nuo jos atliuosuoti ir airai, bet netaip, kaip dabar mūsų lietuviai, kur ukininkams buvo duota žemė dėl išsipirkimo per 40 metų. Tie žmonės negavo, o anglų bajorai, arba lordai, kaip valdė visą atimtą nuo airų žemę, taip ir dabar tebevaldo. Žinoma, kad prie tokio padėjimo, airų likims suvis nepasigerino, gangreit dar pablogo. Jiems prisiėjo tuojaus nuo pat pradžios samdyti nuo savo lordų tuos paczius laukus, kuriuos jie iš seno užgyveno ir apdirbinėjo. Lordai, ant to pakerszto, pradėjo juos baisiai plėszti, paskirdami taip brangias randas, kad nė viens gangreit stropus airas negalėjo jų išmokėti. Įvarę tokiu budu juos į skolą, jie ėmė išpardavinėti jų gaspadorystes, o paczius vaikinti nuo savo žemių, be padarinų ir be jokios mantos. Užtat daugumas airų, neturėdami namie kur dėtis, išplaukė į Ameriką; bet ne visi galėjo tai padaryti: didesnė dalis likosi namie ir vėl mėgino prie žemdarbystės prisikibti. Tikosi dažnai ir taip, kad varomi randauninkai nenorėjo geruoju savo žemės apieisti, o paszauktą paliciją vaikė nuo savo namų akmenimis. Kiti vėl nabagai patykodavo savo neapkenčiamus urėdinikus ir komisorius ir primuszdavo juos užmusztinai. Angsztesnioji valdžia žinojo gerai apie skaudų airų padėjimą, bet nenorėjo jų gelbėti. Neklausė ji taip pat pat ir pasiuntinių, kuriuos jie iszrinkę nusiųsdavo į anglų parlamentą. — Tikrai penkis metus atgal, liberalų vadas Gledstonas prisizadėjo jiems padėti. O kad greicziaus viskas įvyktu, jis paketino Irlandijoje padaryti ypatų parlamentą, kur airų pasiuntiniai patys galėtu pasirupiti apie tai, kaip nuo savo lordų greicziaus iszgauti ir padalinti žemes. Bet, kaip ant nelaimės, Gledstons turėjo tada nuo valdžios atitraukti, o į jo vietą įstojo jo prieszinikai konservatoriai su vadovu Salsberi, (Salisbury) kurie nė girdėti nieko ne nor apie atskirų airų parlamentą, bijodamies, kad Irlandija suvis nuo Anglijos neatsimėstu. Bet szimet liberalų skaitlius vėl pradėjo parlamente daugities, o konservatorių mažinties. Matydamas tai, Salsberi nusiminė ir pamėgino sziek tiek apmalsziti airus ir visus, katrie jiems prijauczia. Jau 20 metų atgal buvo isduotas prisakymas, kad kiekvienam airui, sutarusiam nuo savo lordo pirkti žemę, priguli isz karalystės banko paskolinti dvį treczdalį pinigų, pripuolanczių už žemę. Skoliniks turis tą skolą, apsimti pagražyti bankui per 82 metų su visoms pripuolanczioms už skolą palukanomis. Paskiaus tapo iszleista dar keletas tokių pri-

sakymų, bet pelno isz jų mažai tebuvo, kadangi retai katras isz lordų panorėjo savo žemę parduoti. Dabar atėjo ir ant Salsberi eilė iszduoti tokį pat prisakymą. Jame pasakyta, kad kiekviens perkantis žemę galis gauti isz banko tiek, kiek jis už perkamąją žemę randos per 20 metų užmokėtu. Szitą skolą jis paskui galis per 49 metus bankui pagražyti. Kaip matoma ir szis prisakymas niekuomi neskir nuo angszcziaus iszleistų, taip kad ir nuo jo daug gero laukti negal. Prieszingai, greicziaus galima tikėtis, kad toliaus bus blogiaus, bo paskutiniam laike parėjo žinios, kad lordai Irlandijoje ketiną ne tik suvis nebeparduoti žemę airams bet ir trikinti iszpirkti tą, katrą jau jie sulygo parduoti. Užtat ir nebeliekt airams nieko daugiaus, kaip tikrai laukti, pakol Gledstons (Glandston) vėl įgaus valdžią ir leis jiems patiems valdyti savo krasztą.

Vokietija. Praeitą mėnesį Vokietijoje buvo didelis sujudimas. Atsitiko negirdėti daigtai. Kn. Bismarck'is atsisakė nuo valdžios, ir tai ne dėlto, kad jis, butu savo prieszinikų pabuges, kurių tapo didesnė pusė iszrinkta į parlamentą, bet dėlto, kad ciecorius Wilhelmas II. pats to norėjo. Kn. Bismarck'is jau su virszum 20 metų laiko savo rankose valdžią ir nekartą prisiėjo jam parlamente susititkti su didesne dalia prieszinikų, bet niekados tada neatėjo jam į galvą atsisakyti nuo valdžios. Antrapus ir patys jo prieszinikai žinojo gerai, kad be Bismarck'io valdžia ne galėjo apsieiti; užtat ir nusilenkdavo visados priesz jį. Kaip didelę itekmę tas žmogus turėjo ant vokieczių ir ant viso svieto, galima isz to jau numanyti, kad kaip užpernai ciecorius Friedrich'as kurs su Bismarck'iu negalėjo sutikti, pasimisljo jį nuo valdžios atstatyti, tai jis pakėlė visose gazetose ir tarp žmonių tokį trenksmą priesz ciecorių, kad szis buvo prispirts atsižadėti nuo savo noro ir palikti Bismarck'į prie valdžios. Friedrich'as tada veikiai pasimirė, ant sosto užėjo jo jaunas sunus Wilhelmas II. Tas nuo pat pradžios labai geruoju gyveno su Bismarck'iu ir klausė jo rodos menkiausiose dalykuose; bet kada szimet į parlamentą iszrinko didesnė dalį Bismarck'io prieszinikų ir tarp jų labai daug socialistų, tai ciecorius, ar isz szalies primokėts, ar pats isz savo galvos, užmanė pasikviesti kitas valstijas nuspręsti apie darbininkų klausymą. Bismarck'is to nenorėjo. Isz to kilo pirma nesutartis. Toliaus matomai, nēpatiko ciecoriui ir tai, kad jis pats turėjo savo ministro klausyti. Užtat tulos gazetios pranesz, kad jis buk pasakęs: gana jau iszmokau nuo Bismarck'io, galiu dabar ir pats pradėti savo krasztą valdyti. Prie to prisidėjo nekurios klaidos, kurias Bismarck'is paskutiniam laike padarė naminiuose reikaluose: taip jis padėjo per daug didelį muitą ant svetimų javų ir tuomi įvarė savo paczių žmonis į bėdą, bo javai Vokitijoje labai pabringo ir daugybę biednų žmonių paliko be duonos. Toliaus jis persekinėjo socialistus tuszczioj vietoj, nedarydamas užganos jų teisingiems reikalavimams, suspaudė katalikus ir t. t. Ir taip viena priezastis prisidėjo prie kitos ir prispyrė Bismarck'į atsisakyti nuo valdžios. Atsisakė jis žinoma su kersztu atmokėti neilgtrukus visiems savo prieszginiams. Bet ar duosis tie prieszginiai atsikerszjt, tai dar didelis klausyms. Dabar į jo vietą pastojo Kaprivi (Caprivi), žmogus iszmingingas ir darbzsztus. Valdžią, žinoma, ves dabar pats ciecorius, o Kaprivi su kiais ministrais pildys tikrai jo norus. Iszpradžios labai gerai atsitiko, kad ciecorius labjaus panorėjo susiartinti su parlamentu (žmonių iszrinktaisiais), ir iszklausyti jų reikalavimus. Žmonės matydami, kad ciecorius trokszt jų gero, padės ir jam visuose geruose užmanymuse ir nedėvai bus, jaigu Bismarck'iu atsisakius, dėl Vokietijos

prasidės nauja ir gera gadynė. — Szią vasarą Wilhelmas II. ketin aplankyti maskolij ciecorių. To dingstėj jis ketin taip pat pabuvoti Vilniuje, kur dėl jo bus padaryti didelį kariumenės musztrai.

Francuzija. Respublikės prezidentas Karno (Carnot) iszvažiavo aplankyti pietinės Francuzijos szalis. Visur, kur jis tik sustojo, susirinko neapmatomos žmonių minės, idant iszreikszi savo prezidentui guodonę ir džiaugsmą. Marsel, (Marssaille) mieste stovincziam ant Vidžeminės marės, gyventojai taip džiugiai jį priėmė, kad net nesziojo ant rankų po miestą. Į Marselį taip pat atplaukė keletas kariszku Italijos garlaivių, kurių perdėtinis (admiralas) atvežė Karnui rasztą nuo Italijos karaliaus su pasveikinimais dėl jo. Tas admiralas tapo paskiaus pakviests ant pietų ir sėdėjo po deszinei prezidento rankai. Dabar Karno iszvažiavo aplankyti salą Korsiką, kur jį gyventojai taip pat su neiszpasakytu džiaugsmu sutiko.

Maskolija. Maskoliska valdžia, imdama gerą paveikslą isz užrubežiaus, pradėjo jau rupintis apie darbinikus, dirbanczius ant pabriku. Labjausiai žinoma reikalavo apgynimo vaikai nuo 10 — 17 metų ir moteris, kuriems pabirkantai mažai ką temok, o prie to dar reikalauja, kad jie ir naktimis dirbtu. Kiek czia tereik dėl tokių silpnų suverimų, kad juose prie sunkaus darbo, dulkių ir suszvinkusio oro atsirastu visokios ligos, kurios juos be laiko nuverstu į kapą. Užtat jau labai buvo laikas, kad valdžia užmestu akį ir apgintu juos nuo tirioniszko pabirkantų dasielgimo.

Nutarims apie darbinikus ant pabriku. Žinote jau, kad ciecorius Wilhelms II sukvietė an 14. kovo į Berliną pasiutinius keletu karalysezių, idant sutarti, kokiū budu galima butu pagerinti sunkų darbinikų padėjimą ant pabriku. Dabar jau viskas pasibaigė; užtat ne pro szalį bus pažvelgti ant susivaziavimo darbų ir ant to, ką jis nutarė padaryti. Szi kartą tebuvo tiktai kalbėta apie vaikų ir moterų darbą, suvis nebuvo užminama apie suaugusius darbinikus. — Apie vaikų darbą suvaziavimas iszreiszė sztai kokius norus: geistina, idant visi vaikai, kurie nesukako da 12 metų, ne butu imami prie darbo. Tiek metų reik turėti žieminėse szaliese; dietinėse-gi, kur žmogus greicziaus subręsta, galima jau pradėti nuo 10 metų imti vaikus į darbą. Szi tokius metus susivaziavims paskyrė tiktai dėl to, kad ligi tų metų žmogaus kunas yra per silpnas dėl sunkaus darbo, ir kad vaikams tokio amžiaus prigulė vercziaus vaikszezioti į mokslinyczias ir mokėtis raszyti ir skaiytyti. — Vaikus nuo 12 — 14 metų ne iszpuola spirti prie darbo nė naktimis, nė szventomis dienomis, o szioikiomis dienomis, jiems ne prigulė ilgiaus, kaip 6 valandas su pusvalandžiu dėl poilsio, dirbti. Pusberniukams nuo 14 — 16 metų reikia uždrausti darbą naktimis ir szventėmis, bet szioikiomis dienomis gali jau jie dirbti 10 valandų su pusantros valandos poilsio. Berniukai nuo 16 metų gali jau taip pat, kaip ir suaugę darbinikai, dirbti.

Apie moteris tapo nutarta, kad jų taip pat ne priguli statyti į darbą nė naktimis, nė szventėse, ir kad suaugusios moteris ne galinczios szioikioms dienoms ilgiaus, kaip 11 vladų dirbti. Taip pat ne priguli moteriszkių leisti prie darbo angszciaus, kaip per 4 nedėles po gimdymui.

Dėl darbo po žemėmis iszpuola imti tiktai tokius vaikus, kurie jau praleidę 14 metų, o moterims prigul tokių darbą uždrausti. Ilgumą darbo po žemėmis reikia dar labjaus sutrumpinti, ne kaip ant žemės, ir tiktai tada galima jį palikti tokių pat, jaigu mokslas iszrasęs

kelius, kuriais galima butu suszvinkusį ir smirdintį orą po žeme padaryti sveiku ir geru, kaip ir ant žemės.

Matai, skaitytojai, kad susivaziavims nor, idant kiekviens darbiniks galėtų turėti naktimis ir szventomis dienomis poilsį. Bet yra tokie darbai, kuriuos ir nakczia ir szventėje reik atlikti, kaip antai duonkepystė arba darbas ant pabriku, kuriuose daro vielas (dratus). Jaigu tokį pabriką sustabdīt — nors ant valandos, tai jo valdytojas turėtų didelę troštą. Užtat tokiuose atvejuose susivaziavims velyja įvesti dvi darbinikų atmainas, isz kurių viena dirbtu nakczia, o kita, diena. Žodžiu sakant, pradžia padaryta graži; duok tik Dieve, kad tokie suvaziavimai tankiaus butu daromi. —

Turgavietes.

Kviecziai: New-Yorke 103; Londone 107 — 118; Berlyne 93 — 109; Karaliaucziuje 100; Danske 98 — 120; Varszavoje 92 — 106; Suvalkuose 90 — 105.

Rugiai: Berlyne 86 — 90; Karaliaucziuje 79; Danske 79 — 81; Varszavoje 84 — 85; Suvalkuose 75 — 78; Rygoje 79; Liepojuje 78; Odessoje 70 — 73.

A vizos: Berlyne 91 — 105; Karaliaucziuje 71 — 85; Danske 81; Varszavoje 90 — 96; Suvalkuose 78 — 82; Rygoje 76 — 87; Liepojuje 70 — 88.

Miežiai: Berlyne 89 — 139; Karaliaucziuje 70 — 76; Danske 107; Varszavoje 92 — 105; Suvalkuose 70 — 76; Rygoje; 72½ — 79; Liepojuje 66 — 70; Odessoje 80.

Sėmenys: Rygoje 120 — 126; Liepojuje 121 — 122; kap. už pudą.

Gromatnyczia

Vyrui. Laiszką apturėjome. Žinias apie perkėlimus kunigų primame dėl Ukiniko.

Apgarsinimai.

Du stipriu vaikinų,

kuruoda norą tur Prusuose į kailiadirbius (kazimėkus) iszsimokinti (miel jaigu kiek vokiszka supranta) randa tam tinkanczią vietą pas

Hermann'a,

garboriu mistra,
Ragainėje, (Ragnit, Polnische Strasse.)

„Ukinikas“

lietuviszkas laikrasztis, paskirtas reikalams ukinikų, praneszas žinias isz Lietuvos ir isz svetur su naudingais pamokinimais iszeina, Ragainėje syki ant mėnesio. Metine prekė: Maskolijoje su perneszimu kopertosa 6 rubl., su perneszimu per rubezių arba per rankas imant nuo parkupezių 3 rubl.; Prusuos su prisiuntimu 4 mark.; Amerikoje ir kitur 5 mark.

Velytina, kad ukinikai susitarę iszsiraszydytu po 5 eks., nės po penkis eks. kaipo pakelį siuncziant rokuojasi po 4 rubl., imant-gi deszimt eks. į kruvą po 3 rubl. 50 kap. su pristatymu.

 Adresas iszleistuvės:

Ragnit, (Ostpr). Kr. Woska.